

Rettsstillingen til et endelig oppløst og avviklet aksjeselskap

Stine Tryggestad Lunheim

Liten masteroppgave i Rettsvitenskap høsten 2017

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tema og problemstilling	1
1.2	Avgrensning	2
1.3	Terminologi.....	3
1.4	Metode og rettskilder.....	3
1.5	Den videre fremstillingen.....	4
2	Innledende om aksjeselskaper	4
2.1	Kort om stiftelse og registrering av aksjeselskap.....	4
2.2	Aksjeselskapets stilling som selvstendig rettssubjekt	5
2.3	Oppløsning og avvikling	6
2.3.1	Grunnlaget for at et aksjeselskap oppløses og avvikles	6
2.3.2	Oppløsning etter beslutning av generalforsamlingen.....	7
2.3.3	Avvikling av selskapet	8
2.3.4	Oppløsning etter beslutning av retten.....	8
2.3.5	Foretaksregisterets adgang til å slette ”døde” foretak av eget tiltak	10
2.3.6	Konkurs som oppløsningsgrunn.....	10
3	Aksjeselskapets rettsstilling etter at selskapet er endelig oppløst og avviklet	12
3.1	Aksjeselskapets status som selvstendig rettssubjekt opphører.....	12
3.2	Partsevne	14
3.2.1	Innledende om partsevne.....	14
3.2.2	Alminnelig partsevne	15
3.2.3	Det endelig oppløste aksjeselskapets mulighet til begrenset partsevne	16
3.2.4	Rettspraksis	17
3.3	Aksjeeiernes adgang til å anlegge søksmål til fordel for det oppløste aksjeselskapet	23
3.3.1	Innledning.....	23
3.3.2	Rettspraksis	23

3.4	Erstatningskrav på selskapets vegne	29
3.4.1	Innledning.....	29
3.4.2	Aksjeloven kapittel 17.....	29
3.4.3	Aksjeloven § 16-10 annet ledd.....	30
3.5	Forholdet mellom endelig oppløsning og reglene om gransking.....	32
3.5.1	Innledning.....	32
3.5.2	Reglene om gransking.....	32
3.5.3	Spørsmålet om aksjeselskapet kan oppløses under verserende gransking.....	34
3.5.4	Spørsmålet om det kan iverksettes gransking av et endelig oppløst aksjeselskap.....	37
3.6	Det oppløste selskapet som konkurssubjekt.....	40
3.6.1	Innledning.....	40
3.6.2	Rettspraksis	40
3.7	Reglene om foretaksansvar	45
3.7.1	Innledning.....	45
3.7.2	Straffeloven § 27	45
3.7.3	Når aksjeselskapets identitet som strafferettslig subjekt oppstår og opphører.....	46
3.7.4	Foretaksstraff etter at selskapet er oppløst som følge av konkurs.....	49
3.8	Det oppløste aksjeselskap som eier av ikke utdelte eiendeler.....	51
3.8.1	Innledning.....	51
3.8.2	Aksjeloven § 16-11	51
4	Avslutning	55
	Kildeliste	56

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Et aksjeselskap har status som et selvstendig rettssubjekt, som er uavhengig av sine eiere.

Dette følger av sikker ulovfestet rett, og er bekreftet og forutsatt i en rekke

høyesterettsdommer.¹ At et aksjeselskap har status som selvstendig rettssubjekt innebærer at selskapet kan få rettigheter og pådra seg forpliktelser i henhold til rettsreglene. Aksjeselskapet kan således blant annet innta formuerettslige og prosessrettslige posisjoner ved å være part i formuerettslige avtaler, i søksmål for domstolene, og overfor forvaltningsorgan.²

Avhandlingen tar for seg hvilken betydning det har for selskapets rettssubjektivitet at selskapet oppløses. Medfører en endelig oppløsning av selskapet at dets status som selvstendig rettssubjekt bortfaller, eller vedvarer den helt eller delvis selv etter at selskapet for øvrig regnes som endelig oppløst og avviklet?

Etter aksjeloven³ § 16-10 tredje ledd skal avviklingsstyret sørge for at selskapsdokumentasjonen oppbevares i minst ti år etter regnskapsårets slutt det året selskapet er endelig oppløst, jf. asl. § 1-6. Bestemmelsen i asl. § 1-6 ble vedtatt ved Lov-2017-06-16-71, og gir regler om utarbeidelse og oppbevaring av dokumentasjon i aksjeselskaper.⁴ Av bestemmelsens første ledd skal dokumentasjonen utarbeides og oppbevares på en betryggende måte. I dette ligger blant annet at den skal være sikret mot urettmessig endring, ødeleggelse og tap.⁵ Dette kravet skal også ivareta behovet for notoritet og videreformidling av dokumentasjon.⁶ Bestemmelsen medfører at selskapets dokumentasjon skal være tilgjengelig i ti år etter at aksjeselskapet er endelig oppløst. Det vil således være lettere å avklare saker hvor et endelig oppløst aksjeselskap beholder sin status som selvstendig rettssubjekt.

¹ Jf. Geir Woxholth, *Selskapsrett*, 5. utgave, Oslo, 2014, side 79.

² Jf. Woxholth (2014) side 79.

³ LOV-1997-06-13-44, heretter ofte forkortet "asl".

⁴ Jf. Tore Bråthen og Stine Winger Minde, "Nye regler om utarbeidelse og oppbevaring av selskapsdokumentasjon og kommunikasjon mellom aksjonærer og aksjeselskap", *NTS 2017:2/3*, side 105.

⁵ Jf. Prop. 112 L (2016-2017) side 103.

⁶ Jf. Tore Bråthen, *Norsk lovkommentar til Aksjeloven*, note 56C, rettsdata.no. Noten er tilføyd 27.08.2017 (sitert 27.11.2017).

Til tross for at et aksjeselskap er endelig oppløst kan det ved flere tilfeller oppstå et behov for at aksjeselskapet har sin status som selvstendig rettssubjekt i behold. Formålet med denne avhandlingen er derfor å analysere rettstilstanden i de tilfellene hvor et slikt behov oppstår.

1.2 Avgrensning

Avhandlingen gjelder bare aksjeselskap. På bakgrunn av materielle likheter mellom aksjeselskap og allmennaksjeselskap samt likheter i reguleringen av selskapstypene, kan drøftelser og konklusjoner imidlertid også være relevante for allmennaksjeselskap.

Avhandlingen behandler ikke den rettslige stillingen til aksjeselskaper som kan regnes som oppløst etter reglene om fusjon og fisjon i aksjeloven kapittel 13 og 14. Begrunnelsen for dette er at de rettsspørsmålene som kan oppstå i tilknytning til fusjon og fisjon skiller seg mye fra rettsspørsmålene som gjelder selskaper som oppløses etter aksjeloven kapittel 16.

Videre tar avhandlingen ikke for seg reglene om omdanning av aksjeselskap til allmennaksjeselskap etter aksjeloven kapittel 15. Et aksjeselskap som omdannes etter aksjeloven kapittel 15, anses ikke som oppløst på samme måte som etter reglene i kapittel 16. Aksjeloven § 15-1 gir hjemmel for å omdanne et aksjeselskap til et allmennaksjeselskap uten å gå veien om oppløsningsreglene i kapittel 16.⁷ Spørsmålet om selskapets rettssubjektivitet settes derfor ikke på spissen.

Aksjeselskapers rettsstilling under avviklingsfasen behandles heller ikke. Etter asl. § 16-5 annet ledd kan selskapets virksomhet fortsette som før i den utstrekning dette er ønskelig for en hensiktsmessig gjennomføring. Det har således liten betydning for aksjeselskapets status som selvstendig rettssubjekt at selskapet går inn i en avviklingsfase.

Norsk lovgivning om selskaper med begrenset deltakeransvar skal som følge av EØS-avtalen være i overensstemmelse med EU-reglene om selskapsrett.⁸ Det er vedtatt flere endringer i aksjelovene med bakgrunn i EU-selskapsretten.⁹ Oppløsning er ikke per dags dato regulert i EUs selskapsdirektiver. Det foreligger et utkast til direktiv om oppløsning fra 1978 som

⁷ Jf. Magnus Aarbakke mfl., *Aksjeloven og allmennaksjeloven kommentarutgave*, 3. utgave, Oslo, 2012, side 844.

⁸ At EUs regler om selskapsrett er av betydning for norsk selskapsrett følger blant annet av EØS-avtalen art. 77 og 119, som legger til grunn at EUs selskapsrett er omfattet av EØS-avtalen.

⁹ Jf. Tore Bråthen, *Selskapsrett*, 5. utgave, Oslo, 2017a, side 43.

gjelder både aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper.¹⁰ Det er usikkert om og i tilfelle når direktivet kan bli vedtatt, og utkastet omtales derfor ikke i det følgende.

1.3 Terminologi

Selskapsformen aksjeselskap reguleres av lov av 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven). Etter asl. § 1-1 første ledd, jf. annet ledd regnes et aksjeselskap som et selskap hvor ingen av deltakerne hefter personlig for selskapets forpliktelser. Selskaper med ubegrenset deltakeransvar faller utenfor betegnelsen aksjeselskap. Ansvarsbegrensningen regnes som det sentrale kjennetegnet ved aksjeselskaper, og danner grunnlaget for spørsmålet om aksjeselskapers rettsstilling etter at selskapet er endelig oppløst og avviklet. Dersom det for eksempel skulle oppstå et krav mot et aksjeselskap etter endelig oppløsning, vil kreditor på grunnlag av ansvarsbegrensningen ikke kunne kreve dekning av aksjeeierne.

Aksjeselskapets rettsstilling omhandler spørsmålet om i hvilken grad et aksjeselskap kan regnes som et selvstendig rettssubjekt i form av å ha rettsevne, partsevne og rettslig handleevne.¹¹ Dette kan også betegnes som aksjeselskapets rettssubjektivitet eller aksjeselskapets status som juridisk person.

Når et aksjeselskap er endelig oppløst og avviklet legges det til grunn at selskapet er oppløst etter en av oppløsningsgrunnlagene og slettet i Foretaksregisteret. Dette medfører at virksomheten er avsluttet og at selskapet i utgangspunktet ikke lenger eksisterer.

1.4 Metode og rettskilder

Problemstillingen behandles med utgangspunkt i tradisjonell rettsdogmatisk metode. Det oppstår imidlertid to spesielle metodiske problemer som må belyses kort.

Under flere av avhandlingens problemstillinger vises det til rettspraksis fra tidligere lover enn aksjeloven av 1997. Eldre rettspraksis benyttes i fremstillingen i den utstrekning dommene fortsatt er av betydning for tolkningen av nåværende aksjelov. Det er blant annet ikke gjort endringer i bestemmelsene om aksjeselskapers rettssubjektivitet.¹²

¹⁰ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 855.

¹¹ Nærmere om begrepene under punkt 2.2.

¹² Sammenlign asl. § 2-20 og asl. av 1976 § 2-13.

Under avhandlingens punkt 3.5 om gransking, tar store deler av vurderingen utgangspunkt i en tolkningsuttalelse fra Justisdepartementets lovavdeling. Uttalelsene som frem til 1. januar 2014 ble gitt av Justisdepartementet, får ofte stor betydning ved sin autoritetsvirkning overfor selskapene og den selskapspraksis de kan gi grunnlag for.¹³ Tolkningsuttalelsen er derfor en viktig rettskildefaktor i spørsmålet om forholdet mellom endelig oppløsning og reglene om gransking.

1.5 Den videre fremstillingen

Avhandlingens kapittel 2 gir en innledende innføring i stiftelse og registrering av aksjeselskap og deres stilling som selvstendig rettssubjekt. Kapittelet avsluttes med en oversikt over de ulike oppløsningsgrunnlagene. Dette gjøres for å belyse oppgavens hovedproblemstilling ettersom det reises spørsmål om oppløsningsgrunnlaget kan være av betydning for aksjeselskapets rettsstilling etter at det er endelig oppløst.

Avhandlingens kapittel 3 tar for seg de ulike problemstillingene knyttet til aksjeselskapets rettsstilling etter at selskapet er endelig oppløst og avviklet. I denne delen reises det spørsmål rundt i hvilken grad selskapet, etter det er endelig oppløst, fortsatt kan regnes som selvstendig rettssubjekt i utvalgte tilfeller. Kapittelet tar for seg det endelig oppløste aksjeselskapets partsevne, aksjeeiernes adgang til å fremme krav som tilhører et oppløst aksjeselskap, spørsmålet rundt erstatningskrav, forholdet mellom endelig oppløsning og reglene om gransking, det oppløste selskapet som konkurssubjekt, reglene om foretaksansvar, og det oppløste selskapet som eier av ikke utdelte eiendeler.

2 Innledende om aksjeselskaper

2.1 Kort om stiftelse og registrering av aksjeselskap

Et aksjeselskap stiftes etter reglene i aksjeloven kapittel 2. For å stifte et aksjeselskap må det først opprettes et stiftelsesdokument, jf. asl. § 2-1. Selskapet regnes som stiftet og aksjene tegnet først når alle stifterne har signert stiftelsesdokumentet, jf. asl § 2-9.

Videre følger det av foretaksregisterloven¹⁴ § 2-1 at aksjeselskaper skal registreres i Foretaksregisteret. Først når meldingen er innført i Foretaksregisteret regnes selskapet som

¹³ Jf. Mads Henry Andenæs, *aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, 3 utgave, Oslo 2016, side 9.

¹⁴ LOV-1985-06-21-78, heretter ofte forkortet ”fregl”.

registrert. Melding må være sendt senest tre måneder etter at stiftelsesdokumentene er signert, jf. asl. § 2-18 første ledd, jf. fregl. § 4-1 første ledd. Dersom selskapet ikke meldes til Foretaksregisteret innen utløpet av fristen, kan ikke selskapet registreres, jf. asl. § 2-18 tredje ledd. Dette medfører at forpliktelsene etter stiftelsesdokumentet ikke lenger vil være bindende.¹⁵

Hvorvidt et aksjeselskap er stiftet og registrert i Foretaksregisteret er av betydning for selskapets status som selvstendig rettssubjekt. Dette behandles videre under punkt 2.2.

2.2 Aksjeselskapets stilling som selvstendig rettssubjekt

Et aksjeselskap karakteriseres som et eget rettssubjekt – en juridisk person.¹⁶ Dette innebærer i utgangspunktet at selskapet har rettsevne, partsevne og rettslig handleevne på lik linje med fysiske personer.

Det sentrale i avhandlingen er aksjeselskapets rettsevne. At aksjeselskapet har rettsevne innebærer at det har evne til å ha rettigheter og plikter. Rettsevne må ikke forveksles med rettslig handleevne. Rettslig handleevne regnes som den evnen en person har til å binde seg rettslig og påta seg ansvar.¹⁷ Et aksjeselskaps rettslige handleevne foregår ved at fysiske personer, gjerne i form av selskapets styreleder, representerer selskapet og foretar rettslige relevante handlinger på vegne av det.¹⁸ Se for eksempel asl. §§ 6-30 til 6-32. Selskapets rettslige handleevne behandles ikke nærmere. At et aksjeselskap har partsevne innebærer at det har mulighet til å være part i en prosess – både som rettighetssubjekt og som pliktsubjekt. Det er selskapet som er part dersom det for eksempel inngås en avtale, søkes en konsesjon eller treffes en disposisjon i selskapets navn, ikke de personer som eier eller opptrer på vegne av selskapet.¹⁹ Det beror i prinsippet på den enkelte regel om rettigheter eller plikter hvorvidt et aksjeselskap kan ha partsevne i forhold til den.²⁰

At aksjeselskaper regnes som selvstendige rettssubjekter følger ikke direkte av aksjeloven. Det er imidlertid forutsatt blant annet i asl. § 2-20 første jf. annet ledd, som omhandler

¹⁵ Jf. Bråthen (2017a) side 90.

¹⁶ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 38, og Geir Woxholth, Selskapsrett, 5. utgave, Oslo 2014, side 80.

¹⁷ https://jusleksikon.no/wiki/Rettslig_handleevne.

¹⁸ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 38.

¹⁹ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 38.

²⁰ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 39.

registreringens betydning for selskapets evne til å ha rettigheter og plikter, altså selskapets rettsevne.²¹ Etter bestemmelsens ordlyd kan selskapet som sådant ikke erverve rettigheter og pådra seg forpliktelser overfor tredjemann før de er registrert i Foretaksregisteret, med mindre dette følger av stiftelsesdokumentet eller av lov.²² Bestemmelsen tolkes dithen at et aksjeselskap som er stiftet og registrert etter reglene i aksjeloven kapittel 2 kan regnes som et selvstendig rettssubjekt.

Aksjeselskapets status som selvstendig rettssubjekt inntreer når det er stiftet etter asl. § 2-9, jf. Rt. 1993 s. 902.²³ Det er således ikke et vilkår at selskapet må være registrert i Foretaksregisteret for å oppnå status som selvstendig rettssubjekt. Selv om aksjeselskapets status som selvstendig rettssubjekt inntreer ved stiftelse, er imidlertid rettsevnen begrenset inntil selskapet er registrert i Foretaksregisteret, jf. asl. § 2-20. Dette medfører at selskapet ikke regnes å ha fullstendig rettsevne før etter det er registrert.

Konsekvensen av at et aksjeselskap regnes som et eget rettssubjekt er blant annet at aksjeeierne bare eier aksjene i selskapet, og ikke de underliggende verdiene. Dette følger blant annet av Rt. 1994 s. 1002, hvor det ble regnet som strafferettslig utroskap å tilegne seg midler fra et selskap hvor man eier 100 prosent av aksjene. At aksjeselskaper som den klare hovedregel ikke kan identifiseres med aksjonærene, fremgår tydelig av både lovforarbeider, rettspraksis og juridisk teori.²⁴

Ved sletting av aksjeselskapet inneholder loven ingen bestemmelse om slettingens betydning for selskapets rettsevne. Hvorvidt slettingen medfører bortfall av selskapets rettsevne behandles videre under kapittel 3.

2.3 Oppløsning og avvikling

2.3.1 Grunnlaget for at et aksjeselskap oppløses og avvikles

Reglene om oppløsning av aksjeselskap finnes i aksjeloven kapittel 16. Dersom et aksjeselskap skal oppløses og avvikles, må det ha grunnlag i en beslutning av et

²¹ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 38.

²² Jf. Aarbakke mfl (2012) side 157, Jf. Rt. 1994 s. 1487.

²³ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 38.

²⁴ Jf. Andenæs (2016) side 36.

selskapsorgan, jf. asl. § 16-1, eller skje etter kjennelse eller dom fra retten, jf. asl. §§ 16-15, 16-17 eller 16-19.

Aksjeloven skiller mellom oppløsning og avvikling. Oppløsningsfasen kan deles inn i to trinn. For det første må selskapet besluttes oppløst. Beslutning om oppløsning må meldes til Foretaksregisteret før det deretter kan besluttes endelig oppløst. I perioden fra selskapet er besluttet oppløst og frem til endelig oppløsning skal beslutningen gjennomføres. Denne gjennomføringen omtales som avvikling, eller likvidasjon.²⁵ Under denne perioden skal avviklingsstyret forberede avviklingen av foretaket. Avvikling av selskapet omtales nærmere under punkt 2.3.3.

Det skilles videre mellom "*frivillig oppløsning*" og "*tvangsoppløsning*". Om tilfeller hvor et selskap besluttes oppløst av generalforsamlingen, benyttes ofte uttrykket "*frivillig oppløsning*". Besluttes selskapet oppløst ved kjennelse av retten eller ved dom, kalles det ofte for "*tvangsoppløsning*".²⁶ Ingen av disse uttrykkene gjenfinnes i aksjeloven.²⁷

Lovens kapittel 16 om oppløsning er inndelt etter hvem som treffer beslutningen om at selskapet skal oppløses. Den samme systematikk legges derfor til grunn i det følgende, etterfulgt av reglene om oppløsning etter foretaksregisterloven og spørsmålet rundt konkurs som oppløsningsgrunn.

2.3.2 Oppløsning etter beslutning av generalforsamlingen

Oppløsning etter beslutning av generalforsamlingen reguleres av asl. § 16-1. Når ikke annet følger av lov, treffes beslutningen om å oppløse selskapet av generalforsamlingen som hovedregel med "*flertall som for vedtektsendring*", jf. asl. § 16-1 første ledd, jf. § 5-18.²⁸

Unntak fra flertallskravet foreligger dersom selskapet skal oppløses på bakgrunn av at det er inntrådt forhold som etter vedtektene skal medføre oppløsning, eller dersom selskapet skal oppløses som følge av lovbestemmelse, jf. asl. § 16-2 annet ledd. I slike tilfeller treffes generalforsamlingens beslutning med alminnelig flertall. At selskapet har utført alle oppgavene som det etter vedtektene var etablert for å utføre, er et eksempel på forhold som

²⁵ Jf. Bråthen (2017a) side 242.

²⁶ Jf. Bråthen (2017a) side 242.

²⁷ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 851.

²⁸ Jf. Bråthen (2017a) side 242, og Andenæs (2016) side 620.

etter vedtektene skal medføre oppløsning. Som eksempel på lovbestemt oppløsning kan nevnes tilfeller hvor et aksjeselskap ikke har revisor der dette er påkrevd.²⁹

Generalforsamlingen kan treffe beslutning om oppløsning når som helst og av hvilken som helst grunn. Begrensninger kan følge av alminnelige misbruksregler.³⁰

2.3.3 Avvikling av selskapet

Etter det er truffet beslutning om at selskapet skal oppløses går det over i en såkalt avviklingsfase. Etter beslutningen skal det velges et avviklingsstyre som overtar de funksjoner som tidligere tillå styret og daglig leder, jf. asl. § 16-2 første ledd første punktum.³¹ Etter asl. § 16-5 første ledd kan selskapets virksomhet fortsette som før i den utstrekning det er ønskelig for en hensiktsmessig gjennomføring av avviklingen. Deres virksomhet opphører dermed ikke som følge av at det er besluttet oppløsning av selskapet.³² Beslutningen om oppløsning av aksjeselskapet og opplysninger om avviklingsstyret skal etter asl. § 16-3 meldes til Foretaksregisteret. Foretaksregisteret skal deretter kunngjøre selskapets beslutning, og kreditorene skal varsles, jf. asl. § 16-4. Avviklingsprosessen utføres videre etter reglene i kapittel 16.

Etter asl. § 16-10 første ledd annet punktum skal det meldes til Foretaksregisteret at selskapet er endelig oppløst når oppgjøret er godkjent. Ifølge lovens ordlyd anses selskapet som endelig oppløst fra og med generalforsamlingens godkjennelse av avviklingsoppgjøret.³³

2.3.4 Oppløsning etter beslutning av retten

Et aksjeselskap kan oppløses etter beslutning av retten på to ulike grunnlag. Enten ved kjennelse fra retten etter asl. § 16-15, eller ved dom som følge av krav fra en aksjeeier etter asl. § 16-19.

Det følger av asl. § 16-15 at retten skal treffe beslutning om oppløsning ved kjennelse når de nærmere forhold som fremgår av bestemmelsen foreligger, og generalforsamlingen ikke treffer beslutningen selv. Som eksempel kan nevnes at retten blant annet skal treffe beslutning

²⁹ Jf. Bråthen (2017a) side 242.

³⁰ Jf. Andenæs (2016) side 620.

³¹ Jf. Andenæs(2016) side 621.

³² Jf. Andenæs (2016) side 622.

³³ Jf. Andenæs (2016) side 626.

om oppløsning når selskapet ikke har revisor, daglig leder eller et lovlig styre. Også manglende overholdelse av plikten til å sende inn regnskapet til Regnskapsregisteret medfører at en slik beslutning skal treffes.³⁴

Den enkelte aksjonærs rett til å kreve selskapet oppløst ved dom fremgår av asl. § 16-19 første ledd. Et slikt krav kan fremstilles når *”et selskapsorgan eller andre som representerer selskapet, har handlet i strid med §§ 5-21 og 6-28 og særlige tungtveiende grunner taler for oppløsning som følge av dette”*. Bestemmelsens ordlyd legger til grunn at en aksjonær kan kreve selskapet oppløst ved dom dersom det foreligger myndighetsmisbruk fra et selskapsorgan eller andre som representerer selskapet.

Av rettspraksis følger det videre at oppløsning kan kreves med hjemmel i alminnelige ulovfestede regler.³⁵ Dette kommer blant annet til uttrykk i Rt. 2000 s. 931, hvor et aksjeselskap som var etablert i samarbeidet mellom to store aktører i dagligvarebransjen, ble oppløst etter alminnelige rettsgrunnsetninger, jf. asl. av 1976 § 13-3. Grunnlaget for oppløsningen var at samarbeidsforholdene hadde utspilt sin rolle, slik at bare en av aktørene hadde fordeler av videre drift. Dommen viser at asl. § 16-19 ikke kan regnes som uttømmende hva angår aksjonærens krav på oppløsning av selskapet. Et annet eksempel på et tilfelle hvor oppløsning med støtte i alminnelige ulovfestede regler kan være aktuelt, er hvor det i et selskap med få aksjonærer som alle deltar aktivt i selskapets ledelse og drift, er oppstått samarbeidsproblemer av så alvorlig og varig art at det ikke lar seg løses på annen måte enn ved oppløsning.³⁶

I de tilfeller selskapet besluttes oppløst ved kjennelse eller dom av retten, eller etter dom etter krav fra aksjeeier, skal selskapet avvikles etter reglene i konkursloven³⁷ og dekningsloven³⁸, jf. asl. § 16-18. Dette medfører at aksjelovens regler om avvikling ikke kommer til anvendelse i tilfeller hvor selskapet oppløses etter beslutning fra retten.

³⁴ Jf. Bråthen (2017a) side 244.

³⁵ Jf. Knut Høivik, ”samarbeidsproblemer som grunnlag for en aksjeeiers krav om oppløsning av selskapet”, *Lov og Rett* (LOR-2006-131), 2006, side 131-155.

³⁶ Jf. Bråthen (2017a) side 244.

³⁷ LOV-1984-06-08-58, heretter ofte forkortet ”kk!”.

³⁸ LOV-1984-06-08-59, heretter ofte forkortet ”dekn!”.

2.3.5 Foretaksregisterets adgang til å slette ”døde” foretak av eget tiltak

Foretaksregisteret kan oppløse en enhet på eget initiativ dersom registerføreren har ”*grunn til å tro*” at et foretak er opphørt, jf. fregl. § 7-3 første ledd. Begrunnelsen for en slik bestemmelse er det praktiske behovet for å få slike selskaper ut av registeret. Om et aksjeselskap kan oppløses etter foretaksregisterloven beror på en helhetsvurdering.³⁹

I forhold til lovregler som tillegger registreringen i Foretaksregisteret en betydning, medfører en sletting i utgangspunktet at foretaket betraktes som ikke-registrert fra tidspunktet for slettingen. Som nevnt i punkt 2.2, er det i utgangspunktet et vilkår at selskapet er registrert for at det skal regnes å ha fullstendig rettsevne, jf. blant annet asl. § 2-20. Det reises derfor spørsmål om slettingen medfører at selskapet som følge av oppløsningen mister sin rettsevne.

Av fregl. § 7-3 tredje ledd fremgår det at ”*sletting får ikke betydning for deltakernes ansvar for selskapsforpliktelsene eller for styremedlemmers personlige ansvar*”. Ordlyden taler her for at en sletting etter fregl. § 7-3 ikke innebærer at selskapet mister sin evne til å forplikte seg eller oppnå rettigheter.⁴⁰ Dette støttes også opp av lovforarbeidene, hvor det legges til grunn at sletting ikke innebærer at foretaket betraktes som ikke-eksisterende i den forstand at det taper adgang til å påta seg rettigheter og forpliktelser.⁴¹

Sletting etter fregl. § 7-3 medfører ikke at foretaket materielt sett oppløses. Begrunnelsen for dette er at det ikke foretas noen nærmere undersøkelse av forvaltningen av foretaket eller forholdet til eventuelle kreditorer ved en slik sletting av aksjeselskapet. Bestemmelsen er imidlertid ikke lenger særlig praktisk når det gjelder sletting av opphørte aksjeselskap. Dette har sammenheng med innføringen av reglene i asl. §§ 16-15 til 16-18 om materiell oppløsning og tvangsavvikling av aksjeselskap etter kjennelse fra tingretten.⁴²

2.3.6 Konkurs som oppløsningsgrunn

Spørsmålet om hvorvidt et aksjeselskap kan anses å være endelig oppløst etter avsluttet konkursbehandling står i en særstilling. Begrunnelsen for dette er at aksjeloven ikke omtaler

³⁹ Jf. Andenæs (2016) side 638.

⁴⁰ Jf. Ot.prp.nr.50 (1984-1985) side 57.

⁴¹ Jf. Ot.prp.nr.50 (1984-1985) side 57, og Marit Wenda Kjørsvik, *Norsk lovkommentar til fregl. § 7-3*, note 116, www.rettsdata.no. Noten er sist revidert 13.09.2017.

⁴² Jf. Marit Wenda Kjørsvik, *Norsk Lovkommentar til fregl. § 7-3*, note 115, www.rettsdata.no. Noten er sist revidert 13.09.2017.

konkurs som en oppløsningsgrunn. Det er imidlertid flere likhetstrekk mellom et aksjeselskap som opphører på grunnlag av avsluttet konkursbehandling og et aksjeselskap som er endelig oppløst etter aksjelovens regler.

Ved konkursåpning i et aksjeselskap fortsetter selskapet å eksistere som konkursdebitor eller konkurssubjekt. Som følge av dette regnes ikke et aksjeselskap som blir slått konkurs for å være oppløst. Når bobehandlingen avsluttes vil det imidlertid inntre virkninger som ligner på virkningene av en oppløsning.⁴³

Et aksjeselskap kan slås konkurs selv om det er besluttet oppløst av generalforsamlingen, jf. blant annet Rt. 1928 s. 329. En beslutning om oppløsning truffet ved dom eller kjennelse utelukker derimot en konkursåpning. Begrunnelsen for dette er at en beslutning om oppløsning ved dom eller kjennelse har samme virkning som en kjennelse om konkursåpning, jf. asl. § 16-17 annet ledd annet punktum og § 16-19 tredje ledd annet punktum.⁴⁴ Dette viser at det er klare likhetstrekk mellom de tilfellene hvor et selskap opphører som følge av konkurs, og de tilfellene hvor oppløsning av et aksjeselskap er besluttet ved dom eller kjennelse.

Det følger av kkl. § 138 annet ledd at føreren av konkursregisteret skal melde aksjeselskapet for avregistrering i Foretaksregisteret når konkursbehandlingen er gjennomført. Ordlyden viser at aksjeselskapet skal slettes etter gjennomført konkursbehandling. Dette taler for at selskapets status som selvstendig rettssubjekt i utgangspunktet anses opphørt etter konkursbehandlingen er avsluttet. Dette har også støtte i rettspraksis. I kjennelsen i Rt. 1979 s. 375, ble et hevings- og erstatnings søksmål mot konkursboet og selskapet ansett bortfalt mot begge som følge av innstilling av boet. Høyesteretts kjæremålsutvalg uttalte følgende på side 377:

”Når et aksjeselskap er gått konkurs, og konkursbehandlingen er innstilt etter konkurslovens ... (§135), vil selskapet normalt opphøre å eksistere. Man kan imidlertid ikke uten videre regne med at selskapets eksistens som selvstendig rettssubjekt er opphørt i absolutt alle relasjoner.”

⁴³ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 851 og 852.

⁴⁴ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 853.

Kjennelsen gjelder i utgangspunktet konkursloven av 1863 § 20, men har overføringsverdi til nåværende lov. Etter en samlet vurdering av ordlyden og kjennelsen kan det antas at selskapet i utgangspunktet regnes som endelig oppløst etter det er avsluttet konkursbehandling og selskapet er slettet i Foretaksregisteret etter reglene i kkl. § 138 annet ledd. Dette støttes også opp av Rt. 2008 s. 329, hvor selskapets partsevne opphørte etter at selskapet var oppløst og slettet fra Foretaksregisteret i medhold av asl. § 16-14 første ledd nr. 1.⁴⁵

Spørsmålet vedrørende aksjeselskapets rettsstilling etter det er endelig oppløst og avvirket er behandlet i rettspraksis ved flere anledninger. Et utvalg av avgjørelsene omtales nærmere nedenfor. Når spørsmålet behandles av domstolene er situasjonen ofte at selskapet er konkurs. Et fellestrekk ved flere av avgjørelsene er at en avsluttet konkursbehandling behandles av retten som om selskapet er endelig oppløst. Etter en samlet vurdering legges det derfor til grunn at et aksjeselskap i utgangspunktet regnes som endelig oppløst etter at konkursbehandlingen er avsluttet og selskapet slettet.

Som følge av den særstillingen reglene om konkurs står i, er et sentralt spørsmål videre i avhandlingen om aksjeselskapets rettsstilling etter opphør er forskjellig ut fra om det opphører ved oppløsning etter aksjelovens regler eller ved konkurs. I det følgende tas det utgangspunkt i at de ulike oppløsningsgrunnene ikke utgjør en forskjell. I de tilfellene hvor oppløsningsgrunnen er av betydning, blir dette nevnt særskilt.

3 Aksjeselskapets rettsstilling etter at selskapet er endelig oppløst og avvirket

3.1 Aksjeselskapets status som selvstendig rettssubjekt opphører

Spørsmålet om når selskapets status som selvstendig rettssubjekt opphører, skaper flere problemstillinger som følge av aksjeselskapets begrensede ansvarsform. Aksjeloven inneholder ingen bestemmelse som uttrykkelig regulerer spørsmålet om på hvilket tidspunkt et aksjeselskaps stilling som selvstendig rettssubjekt opphører. Spørsmålet kan ikke regnes å være endelig avklart etter gjeldende rett.

⁴⁵ Jf. Andenæs (2016) side 641.

Rettspraksis gir imidlertid uttrykk for at selskapet i utgangspunktet mister sin status som selvstendig rettssubjekt når det slettes fra Foretaksregisteret, altså når selskapet er endelig oppløst. Dette har Høyesterett slått fast ved flere anledninger, blant annet i Rt. 1979 s. 375 og Rt. 1993 s. 361. Avgjørelsene er også fulgt opp i Rt. 2005 s. 227 og Rt. 2014 s. 1074. I kjennelsen i Rt. 2005 s. 227, som gjaldt spørsmålet om et krav kunne inndrives på vegne av et avviklet selskap, uttalte Høyesteretts kjæremålsutvalg følgende om selskapets status som selvstendig rettssubjekt i avsnitt 18:

”Etter aksjelovgivningen før 1997-loven – slik lagmannsretten legger til grunn – får anvendelse i denne saken, jf. nåværende aksjelov 21-2 nr. 21, er det klare utgangspunkt at et selskap etter oppløsning og sletting ikke lenger eksisterer som et selvstendig rettssubjekt og da heller ikke har partsevne.”

Som nevnt i avhandlingens punkt 2.2 regnes selskapets rettsevne som fullstendig først etter at det er registrert i Foretaksregisteret, jf. asl. § 2-20. Dersom registreringen uteblir faller den begrensede rettsevnen imidlertid bort. På grunnlag av dette er det en naturlig konsekvens at selskapet mister rettsevnen dersom det slettes fra Foretaksregisteret. En slik konsekvens bidrar også til å skape klarhet i tidspunktet for når selskapet mister sin status som selvstendig rettssubjekt, ettersom det er klare regler for når et selskap regnes som slettet. At selskapet mister sin status som selvstendig rettssubjekt etter det er endelig oppløst har derfor gode grunner for seg.

Utgangspunktet om at selskapet mister sin status som selvstendig rettssubjekt etter det er slettet fra Foretaksregisteret behøver imidlertid ikke å gjelde i alle relasjoner. Dette er trukket frem i rettspraksis, blant annet i kjæremålsutvalgets bemerkninger i kjennelsen i Rt. 1979 s. 375 og Rt. 2005 s. 227. At en ikke uten videre kan gå ut fra at selskapet rettslig sett må betraktes som oppløst i alle relasjoner kommer også til uttrykk i juridisk litteratur.⁴⁶ Som følge av dette kan det legges til grunn at det i enkelte tilfeller foreligger unntak fra utgangspunktet, hvor selskapet har sin status som selvstendig rettssubjekt i behold til tross for at det er endelig oppløst og slettet i Foretaksregisteret.

Aarbakke mfl. legger på den andre siden til grunn at selskapets status som juridisk person ikke opphører ved at selskapet er oppløst og avviklet, eller ved avregistrering fra

⁴⁶ Jf. Andenæs (2016) side 626.

Foretaksregisteret, jf. Rt. 1990 s. 791 og Rt. 1992 s. 931.⁴⁷ De mener at et aksjeselskap først opphører når selskapet ikke lenger kan ha betydning som rettsforhold mellom aksjeeierne.

Det er imidlertid enighet om at det kan oppstå situasjoner hvor et oppløst aksjeselskaps rettssubjektivitet fortsatt kan være av betydning etter at selskapet er endelig oppløst. Det er derfor behov for at selskapet i noen relasjoner har en begrenset form for rettssubjektivitet i behold etter den tid. Det vil være et spørsmål om terminologi hvorvidt disse situasjonene omtales som om at aksjeselskapet beholder en form for status som selvstendig rettssubjekt etter opphør, eller som unntak fra utgangspunktet om at et selskap mister sin stilling som selvstendig rettssubjekt. Videre i avhandlingen tas det utgangspunkt i at aksjeselskaper mister sin status som selvstendig rettssubjekt ved endelig oppløsning, men at flere unntak medfører at selskapet har en form for begrenset rettsevne. Unntakene behandles i punkt 3.2 til 3.8.

Spørsmålet om selskapets rettslige stilling etter det er endelig oppløst fører ikke til like mange problemer i et ansvarlig selskap. Begrunnelsen for dette er ulikheten i ansvarsformen. Eierne av et ansvarlig selskap har et ubegrenset og personlig ansvar for selskapsforpliktelsene. Deltakerne i et ansvarlig selskap vil på grunnlag av dette være ansvarlig overfor selskapskreditorene dersom det etter at selskapet er endelig oppløst foreligger uoppgjorte krav. Reglene om selskapsdeltakernes gjeldsansvar og regress gjelder fortsatt til tross for at selskapet er oppløst og avvirket, jf. selskapsloven § 2-42.⁴⁸

3.2 Partsevne

3.2.1 Innledende om partsevne

I det følgende reises det spørsmål rundt i hvilken grad et selskap har partsevne i sivile saker etter at det er endelig oppløst og avvirket. Reglene om partsevne følger av tvisteloven.⁴⁹ Den någjeldende tvisteloven trådte i kraft 1. januar 2008, og avløste tvistemålsloven av 1915. Det følger av lovforarbeidene at det ikke var ment å gjøre noen realitetsendringer i forhold til kravet om partsevne etter lovendringen, og at bestemmelsen om partsevne bare er ”*ment å*

⁴⁷ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 38.

⁴⁸ Jf. Bråthen (2017a) side 288.

⁴⁹ LOV-2005-06-17-90, heretter ofte forkortet ”tv1”.

kodifisere ulovfestet rett".⁵⁰ Rettsavgjørelser avsagt etter tvistemålsloven er derfor fortsatt relevant for spørsmålet om partsevne etter tvisteloven av 2005.

3.2.2 Alminnelig partsevne

At aksjeselskaper har alminnelig partsevne er lagt til grunn i tvl. § 2-1 bokstav c, som fastsetter at "*selskaper, herunder aksjeselskaper, ansvarlige selskaper og kommandittselskap*" har alminnelig partsevne. At et aksjeselskap har alminnelig partsevne vil si at det har evne til å stå som saksøkt eller saksøker i søksmål som kan bringes inn for domstolene. Det er imidlertid et vilkår at selskapet oppfyller kravene som stilles til partstilknytning, samt at de øvrige prosessforutsetningene er oppfylt.⁵¹ Som nevnt i punkt 2.2, er aksjeselskaper organisert som selvstendige rettssubjekt. Dette vil si at det er skilt ut en egen formuesmasse som aksjeselskapet råder over, og som det hefter med for sine forpliktelser. De rettighetene og pliktene som aksjeselskapet har, er som følge av dette tilordnet selskapet og ikke aksjonærene.⁵²

Ettersom aksjeselskaper organiseres som selvstendige rettssubjekt, må de også ha alminnelig partsevne. Aksjeselskapene må være registrert i Foretaksregisteret for å kunne erverve rettigheter og plikter, jf. asl. § 2-18 første ledd, jf. § 2-20 første ledd. Dette taler for at selskapet må være registrert for å ha partsevne.⁵³

At selskapet går konkurs eller at det treffes beslutning om at selskapet skal oppløses, medfører ikke at selskapets partsevne opphører, se tvl. § 16-16 første ledd bokstav c, jf. annet ledd.⁵⁴ Dette er også lagt til grunn i langvarig rettspraksis, blant annet i Rt. 1979 s. 375, Rt. 1993 s. 878, Rt. 1996 s. 346, og Rt. 2010 s. 430.⁵⁵

Den alminnelige partsevnen opphører når selskapet er endelig oppløst og slettet i Foretaksregisteret. Dette kommer blant annet til uttrykk i Rt. 2008 s. 1058, hvor Høyesterett i avsnitt 18 legger til grunn følgende:

⁵⁰ Jf. Ot.prp.nr.51 (2004-2005) "om lov om mekling og rettergang i sivile tvister" side 369, jf. side 368, og NOU 2001:32, Bind B s. 659-660.

⁵¹ Jf. Jens Edvin A. Skoghøy, *Tvisteløsning*, 3 utg. Oslo 2017, side 264.

⁵² Jf. Skoghøy (2017) side 267, og Aarbakke mfl (2012) side 38.

⁵³ Jf. Skoghøy (2017) side 286.

⁵⁴ Jf. Skoghøy (2017) side 275.

⁵⁵ Se henholdsvis Rt. 2010 s. 430 avsnitt 11 og 12.

”Når et aksjeselskap oppløses og slettes i Foretaksregisteret, går dets alminnelige partsevne tapt, jf. Schei. m.fl. Tvisteloven I side 107. Det antas likevel at en begrenset partsevne kan være i behold for så vidt gjelder tvister knyttet til midler som ikke er fordelt, jf. Rt. 2005 side 227; her ble et oppløst aksjeselskap innrømmet partsevne for krav i henhold til et forlig aksjeselskapet hadde inngått, men som ikke var fordelt.”⁵⁶

Høyesterett gir imidlertid i utdraget også uttrykk for at aksjeselskapet, til tross for at det er endelig oppløst og avviklet, kan ha en form for begrenset partsevne i behold. Hvilken mulighet et endelig oppløst aksjeselskap har for begrenset partsevne behandles derfor nedenfor.

3.2.3 Det endelig oppløste aksjeselskapets mulighet til begrenset partsevne

At sammenslutninger som ikke har alminnelig partsevne kan ha begrenset partsevne i enkelte relasjoner, ble lagt til grunn i rettspraksis under tvistemålsloven av 1915.⁵⁷ I Rt. 1988 s. 1161 framgår det at *”partsevne er et relativt begrep, som må ses i forhold til hva saken gjelder.”*⁵⁸

Partsevne for andre sammenslutninger enn de som har partsevne etter tvl. § 2-1 første ledd, reguleres av bestemmelsens annet ledd. Hvorvidt en sammenslutning kan ha partsevne etter annet ledd følger av en samlet vurdering. Tvisteloven § 2-1 annet ledd regulerer imidlertid også reglene om begrenset partsevne.⁵⁹ Dette fremgår blant annet av Tvistemålsutvalgets uttalelse i motivene til tvl. § 2-1 annet ledd, hvor de etter å ha gjennomgått vilkårene for alminnelig partsevne, uttaler følgende:

*”Regelen i § 2-1 (2) fanger også opp den adgangen til representative søksmål for organisasjoner som er utviklet i rettspraksis. Bestemmelsen forutsetter at organisasjoner kan ha partsevne i slike søksmål, selv om de ikke har alminnelig partsevne. Det er i rettspraksis stilt krav om at organisasjonen eller foreningen må ha en viss fasthet i organisasjonsformen mv.”*⁶⁰

⁵⁶ Jf. Rt. 2008 s. 1058 avsnitt 18.

⁵⁷ Se for eksempel Rt. 1988 s. 1161, og Rt. 1992 s. 1668, jf. Skoghøy (2017) side 284.

⁵⁸ Jf. Rt. 1988 s. 1161, side 1164.

⁵⁹ Jf. Skoghøy (2017) side 284.

⁶⁰ Jf. NOU 2001:32 side 659-660.

Til tross for at utgangspunktet er at aksjeselskapets alminnelige partsevne går tapt etter endelig oppløsning, er begrenset partsevne innrømmet ved flere anledninger. I Rt. 2005 s. 227 fremmet et oppløst aksjeselskap krav om utlegg i en fast eiendom. Av avgjørelsen fremgår det av avsnitt 18 at *”selskapet kunne ha partsevne i behold i tvister som knytter seg til midler som ikke er fordelt”*.⁶¹ Av dette kan utledes at et endelig oppløst og avviklet aksjeselskap kan ha begrenset partsevne så langt søksmålsinteressen rekker hvor selskapet har midler, eller dersom det av andre grunner har økonomisk eller annen praktisk betydning å anlegge søksmål av eller mot selskapet.⁶² Avgjørelsen regnes å være i samsvar med tidligere rettspraksis og er også fulgt opp i nyere tid.⁶³

Hva som er avgjørende for spørsmålet om et endelig oppløst og avviklet aksjeselskap har begrenset partsevne, fremstår som noe uklart. Høyesteretts ankeutvalg har imidlertid i Rt. 2014 s. 1074 sluttet seg til juridisk litteratur som har oppstilt tre vilkår for at en sammenslutning skal ha begrenset partsevne.⁶⁴ Saken må gjelde (1) en rettighet som er tilordnet sammenslutningen som sådan, eller en plikt som grunner seg på en handling som er foretatt av eller direkte overfor vedkommende sammenslutning. Videre må det (2) være sammenslutningen som sådan som fremstår som det naturlige søksmålssubjekt for det spørsmålet saken gjelder – ikke de enkelte deltakerne. Endelig må det (3) ha økonomisk eller praktisk betydning å få dom for eller overfor sammenslutningen som sådan.

Problemstillingen i det følgende er i hvilken grad et aksjeselskap har begrenset partsevne. Dette skal besvares med en analyse av utvalgt rettspraksis.

3.2.4 Rettspraksis

Høyesteretts kjæremålsutvalg behandlet i Rt. 1979 s. 375 et søksmål som var reist mot et aksjeselskap med krav om heving av en kontrakt selskapet hadde inngått og et krav om erstatning. Aksjeselskapet gikk konkurs etter at søksmålet var reist, og konkursbehandlingen ble senere innstilt som følge av at det ikke fantes midler til å dekke skifteomkostningene. Spørsmålet i saken var etter dette om aksjeselskapet fortsatt hadde partsevne og prosessuell

⁶¹ Se også utdrag fra Rt. 2008 s. 1058 (avsnitt 18) under punkt 3.2.4, som følger opp denne avgjørelsen.

⁶² Jf. Skoghøy (2017) side 286.

⁶³ Se Rt. 1992 s. 1697, Rt 1993 s. 361, Rt. 1993 s. 878, Rt. 2008 s. 1058 og Rt. 2013 s. 983, jf. Skoghøy (2017) side 287.

⁶⁴ Jf. Rt. 2014 s. 1074 avsnitt 19 og Skoghøy (2017) side 289.

handleevne eller om saken måtte avvises. Lagmannsretten hadde i sin kjennelse kommet til at saksøkeren ikke lenger hadde rettslig interesse i å få dom overfor aksjeselskapet, og at saken på grunnlag av dette måtte avvises. Høyesteretts kjæremålsutvalg forkastet kjæremålet over lagmannsrettens kjennelse. De kom til at aksjeselskapet ikke hadde partsevne, og mente også at lagmannsretten hadde lagt riktig lovforståelse til grunn for sin uttalelse om at ”*nødvendige forutsetninger for prosess*” ikke lenger var til stede.

I denne saken var det på det rene at selskapet ikke hadde midler da konkursbehandlingen var innstilt som følge av at det ikke var midler til å dekke skifteomkostningene. At et endelig oppløst aksjeselskap ikke har midler medfører at betydningen av å anlegge søksmål av eller mot selskapet kan være begrenset. Dette taler for at det skal mye til for at et aksjeselskap som er oppløst ved konkurs, skal ha partsevne. Til sammenligning var aksjeselskapet som ble tilkjent partsevne i nevnte Rt. 2005 s. 227, et solvent selskap som ble avviklet etter beslutning av generalforsamlingen.⁶⁵

Flere avgjørelser fra domstolene viser at behovet for at det oppløste selskapet kan opptre som part ofte er et avgjørende moment ved spørsmålet om det endelig oppløste selskapet tilkjennes partsevne. Dette kommer til uttrykk blant annet i Rt. 1992 s. 1697 og Rt. 2008 s. 329.

Rt. 1992 s. 1697 omhandlet spørsmålet om et selskap som var oppløst ved konkurs kunne tilkjennes partsevne. I denne saken ble et aksjeselskap saksøkt for et uoppgjort pengekrav. Selskapet gikk deretter konkurs, konkursbehandlingen ble innstilt og selskapet slettet i Foretaksregisteret før saken ble behandlet i byretten. Selskapet ble i byretten ansett for å ha partsevne. Det ble videre dømt til å betale saksøker det omstridte beløpet. Med den begrunnelse at saken skulle ha vært avvist på grunnlag av at selskapet manglet partsevne, anket det oppløste selskapet dommen inn for lagmannsretten. Motparten påsto at saken skulle avvises fra behandling i lagmannsretten. Ankesaken ble til tross for dette fremmet til behandling for lagmannsretten, og saksøker påkjærte kjennelsen videre til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Spørsmålet som kjennelsen reiste, var om aksjeselskapet kunne påanke en dom som var avsagt etter at bobehandlingen var innstilt. Høyesteretts kjæremålsutvalg kom til at aksjeselskapet kunne påanke dommen, og uttalte følgende på side 1699-1700:

⁶⁵ Jf. Rt. 2005 s. 227, avsnitt 13. Kjennelsen er omtalt i punkt 3.2.3.

”Normalt vil også et aksjeselskap opphøre å eksistere når det er gått konkurs og konkursbehandlingen senere innstilles etter konkursloven § 135. Imidlertid kan selskapet fortsatt ha eksistens som selvstendig rettssubjekt i enkelte relasjoner, jf således kjennelse inntatt i Rt-1979-375 flg. I dette tilfelle var som nevnt bobehandlingen innstilt da byrettens dom ble avsagt. Kjæremålsmotpartene gjør i saksbehandlingen gjeldende at saken av denne grunn ble pådømt med urette, og det anføres at saken ex officio skulle vært avvist.”

Kjæremålsutvalget la videre til grunn at det var enig med lagmannsretten i at aksjeselskapet etter omstendighetene måtte anses å ha adgang til å anke over byrettens dom på dette grunnlag. Uttalelsen taler for at partsevne i denne saken kun ble tilkjent på grunnlag av at byretten feilaktig hadde ansett selskapet å ha partsevne. Aksjeselskapet fikk som følge av den feilaktige avgjørelsen i byretten et behov for partsevne. Dette fikk avgjørende betydning for saken.

I Rt. 2008 s. 329 kom Høyesteretts ankeutvalg til at et kjæremål over en kjennelse fra tingretten skulle ha vært avvist på grunnlag av at det oppløste selskapet ikke hadde partsevne. I denne saken ble et selskap endelig oppløst ved innstilling etter kkl. § 136 og slettet i Foretaksregisteret etter at tingretten hadde avsagt kjennelse om tvangsavvikling. Selskapet påkjærte kjennelsen til lagmannsretten, som avviste kjæremålet på bakgrunn av at selskapet ikke hadde tilstrekkelig rettslig interesse. Ankeutvalget kom til at selskapet ikke hadde partsevne da lagmannsretten avsa sin kjennelse, og at kjæremålet over tingrettens kjennelse derfor skulle ha vært avvist på dette grunnlag.⁶⁶ Ankeutvalget la her til grunn at en avvising på bakgrunn av manglende rettslig interesse var feil begrunnelse, men at det var kommet frem til riktig resultat. Anken over lagmannsrettens kjennelse ble derfor forkastet.

I denne saken ble det oppløste selskapet i utgangspunktet ikke ansett å ha partsevne, og anken ble i første omgang forkastet. Det oppløste selskapet ble imidlertid indirekte tilkjent partsevne ved at det kunne opptre som ankepart. At kjæremålsutvalget ga selskapet adgang til å opptre som ankepart til tross for at det ikke ble regnet for å ha partsevne har gode grunner for seg ettersom ankeadgangen er en viktig del av vårt rettssystem. Som følge av at rettstilstanden på dette området ikke er klar, kunne det være behov for å få spørsmålet vurdert av flere instanser. Dersom manglende partsevne medførte at selskapet mistet sin ankeadgang, kunne det føre til

⁶⁶ Jf. Rt. 2008 s. 329, avsnitt 19.

urimelige resultat, og manglende utvikling av rettstilstanden. Også denne avgjørelsen viser videre at det er behovet for at det oppløste selskapet skal kunne opptre som part som blir avgjørende for resultatet i slike avgjørelser. Ankeutvalget mente at avvisning av kjæremålet var riktig resultat, men at begrunnelsen var feil. Dette viser at behovet for at det endelig oppløste selskapet kunne opptre som ankepart ble begrunnet i hensynet til materielt riktige avgjørelser.

Som følge av at behovet for at det oppløste selskapet kan opptre som part ofte er et avgjørende moment, er spørsmålet videre i hvilke tilfeller det kan tenkes å oppstå behov for at et oppløst aksjeselskap tilkjennes partsevne. Avgjørelsene som er behandlet foran, viser at et aksjeselskap ofte regnes å ha et behov for partsevne dersom det fortsatt er verdier i selskapet. Dette kommer også direkte til uttrykk i Rt. 2013 s. 983. Saken gjaldt i utgangspunktet en anke over avvisning av begjæring om rettens avgjørelse for at et inndratt utbytte skulle anvendes til dekning av erstatningskrav fra skadelidte, jf. strl. § 37 bokstav d annet ledd. Under henvisning til at aksjeselskapet var avviklet, var imidlertid begjæringen framsatt av de tidligere aksjonærene i selskapet. Til tross for at Høyesterett anså problemstillingen for lite aktuell i den konkrete saken, uttalte de følgende i avsnitt 43 om et aksjeselskaps partsevne etter det er endelig oppløst:

”Dette gir grunn til å nevne at selv om den alminnelige partsevnen for aksjeselskaper som utgangspunkt opphører når selskapet blir oppløst og/eller slettet i Foretaksregisteret, er det fastslått at dersom selskapet har midler, eller det av andre grunner har økonomisk eller annen praktisk betydning å anlegge søksmål av eller mot selskapet, kan det etter dette tidspunkt ha begrenset partsevne så langt søksmålsinteressen rekker.”

Verdier i selskapet kan det regnes å være dersom det for eksempel foreligger et krav som tilhører selskapet som sådan. Det har gode grunner for seg at et endelig oppløst selskap må antas å ha verdier i selskapet for å bli tilkjent partsevne. Et søksmål er nytteløst dersom selskapet er fullstendig tømt for verdier, og det ikke foreligger noen form for aktivitet i selskapet. Prosessen vil ikke føre til at en eventuell saksøker får det han gjør krav på dersom et oppløst og avviklet selskap saksøkes for verdier de ikke har. Saksøker vil på denne måten ikke oppnå noe med å gjennomføre prosessen. Et selskapet uten verdier vil heller ikke ha råd til å delta i noen prosess.

Dersom det forhold at det fortsatt er verdier i selskapet alltid skulle tillegges avgjørende vekt, ville et aksjeselskap som var oppløst som følge av konkurs, aldri ha blitt tilkjent begrenset partsevne. Begrunnelsen for dette er at selskapet i slike tilfeller vil være insolvent. Det foreligger ikke mange tilfeller fra rettspraksis hvor et selskap som er oppløst ved konkurs tillegges begrenset partsevne. Tilsvarende gjelder for selskap som er oppløst ved kjennelse eller dom med samme virkning som en kjennelse om åpning av konkurs. Dette tyder på at oppløsningsgrunnlaget kan være av betydning for spørsmålet om det kan tillegges begrenset partsevne.

At et selskap som er oppløst som følge av konkurs kan anses å ha begrenset partsevne er imidlertid lagt til grunn i rettspraksis, blant annet i Rt. 1992 s. 1697. Dette viser at utgangspunktet om at selskapet ikke kan regnes å ha tilstrekkelig behov for å opptre som part dersom selskapet ikke har verdier, ikke alltid er avgjørende. I denne saken taler imidlertid mye for at selskapet kun ble tilkjent partsevne for å ha kompetanse til å anke byrettens dom, ettersom byretten feilaktig hadde tilkjent selskapet partsevne. Hvor stor betydning denne kjennelsen kan tillegges er derfor usikkert. Om det foreligger et sterkt nok behov, kan dette være tilstrekkelig for å tilkjenne et endelig oppløst aksjeselskap partsevne. Et slikt behov kan forekomme for eksempel dersom det er en mulighet for at det avdekkes midler som tilhører det endelig oppløste aksjeselskapet.

Til tross for at selskapet i enkelte tilfeller er blitt tillagt en begrenset partsevne, finnes det flere eksempler på saker hvor det er lagt til grunn at et endelig oppløst og avvirket aksjeselskap ikke kan anses å ha partsevne. Dette gjelder både i tilfeller hvor sakene er anlagt av eller mot et selskap som er endelig oppløst. Et eksempel på dette er blant annet Rt. 1990 s. 132, hvor en av saksøkerne var et oppløst aksjeselskap som var besluttet oppløst på ekstraordinær generalforsamling og slettet etter aksjeloven av 1976 § 13-18. Saken gjaldt et krav om erstatning for økonomisk tap som følge av at aksjeselskapet ikke hadde fått skjenkebevilling. Saken ble avvist for det oppløste selskapet sin del. I det foreliggende tilfellet var det omtvistet hvorvidt selskapet i det hele tatt hadde krav på erstatning. Det forelå således ikke noe direkte krav som tilhørte selskapet. Konkursbehandlingen av selskapet ble også innstilt, og det kunne antas at selskapet ikke hadde noen form for verdier. Disse faktorene kan ha vært av stor betydning for saken, ettersom selskapet sannsynligvis ikke ville hatt kapasitet til å betale eventuelle saksomkostninger.

Et annet tilfelle hvor et aksjeselskap ikke ble ansett å ha partsevne etter at det var oppløst og slettet i medhold av aksjeloven av 1976 § 13-8, er Rt. 1993 s. 361. I denne saken var spørsmålet om det kunne reises sak mot et avviklet og slettet aksjeselskap med krav om erstatning på grunnlag av en ugyldig oppsigelse av et arbeidsforhold. Oppsigelsen hadde funnet sted mens selskapet fortsatt bestod, men selskapet var senere oppløst og slettet i Foretaksregisteret. Etter kjæremålsutvalgets oppfatning kunne det ikke påvises at det forelå rettslig interesse i å få dom for erstatningskravet etter at selskapet var oppløst. Saken ble på dette grunnlag avvist. Under saksøkers anførsel om at oppsigelsen burde kunne prøves selv om selskapet var oppløst, la ankeutvalget til grunn at det vanskelig kunne ses slik at et erstatningssøksmål mot det oppløste selskapet kunne ha noen interesse. Som begrunnelse for dette la de til grunn at det ikke var anført noe som viste at oppsigelsen hadde rammet ham på en annen måte enn rent økonomisk.⁶⁷ Kjæremålsutvalget ga her uttrykk for at muligheten til å fremme søksmålet kunne ha vært en annen dersom oppsigelsen hadde rammet saksøker på et mer personlig nivå. Det forhold at selskapet ikke hadde noen verdier kan også i denne saken anses å ha vært av stor betydning for utfallet. Prosessøkonomiske hensyn støtter opp om dette, da det er unødvendig å gå til sak mot et selskap som ikke har midler til å oppfylle for eksempel et eventuelt erstatningskrav. Dette taler også for at det burde være høyere terskel for å tillegge et endelig oppløst aksjeselskap partsevne i de tilfeller hvor selskapet er saksøkt enn i de tilfellene hvor selskapet selv opptrer som saksøker. Dersom selskapet selv opptrer som saksøker, er det som regel i tilfeller hvor selskapet har mulighet til å tilegne seg verdier. Er et endelig oppløst selskap saksøkt, vil det ofte alt være tappet for verdier.

I Rt. 1995 s. 1809 gikk selskapet Vægteren Drammen AS til søksmål mot en konsulentfirma etter at de var gått konkurs. Aksjeselskapets konkursbehandling var innstilt og det var slettet i Foretaksregisteret. Kravet gjaldt erstatning for mangelfull rådgivning før selskapet ble slått konkurs. Høyesteretts kjæremålsutvalg kom også i denne saken til at søksmålet fra det avviklede aksjeselskapet måtte avvises. Lagmannsretten hadde begrunnet sin avvisning med at selskapet ikke hadde partsevne. Dette sa kjæremålsutvalget seg enig i, og la dermed til grunn at selskapet ikke hadde søksmålskompetanse i sak om erstatning for mangelfull rådgivning før konkurs. Det oppløste aksjeselskapet kunne således ikke opptre som saksøker i saken. Kjæremålsutvalget begrunnet imidlertid ikke hvorfor det ikke forelå noe grunnlag for unntak i denne saken. Dette tyder på at det skal mye til for at utgangspunktet fravikes.

⁶⁷ Jf. Rt. 1993 s. 361, side 363.

Samlet sett viser avgjørelsene at det klare utgangspunktet er at et aksjeselskap ikke har partsevne etter det er endelig oppløst. Unntak kan imidlertid foreligge i særlige tilfeller. Foreligger det unntak står som regel spørsmålet om det er behov for at det endelig oppløste selskapet kan regnes som part sentralt i avgjørelsen. Det er også av stor betydning om selskapet har egne midler. De nevnte avgjørelsene viser også at både prosessøkonomiske hensyn og hensynet til et materielt riktig resultat kan gjøre seg gjeldende når domstolene skal ta stilling til hvorvidt det oppløste selskapet skal tillegges partsevne.

3.3 Aksjeeiernes adgang til å anlegge søksmål til fordel for det oppløste aksjeselskapet

3.3.1 Innledning

Det reises videre spørsmål om hvorvidt aksjeeierne har adgang til å fremme et krav som tilhører et endelig oppløst aksjeselskap. Aksjeeiernes behov for å fremme et slikt krav kan forekomme i de tilfeller hvor det oppløste aksjeselskapet for eksempel ikke anses å ha partsevne, eller dersom aksjeselskapet ikke forfølger kravet selv. Spørsmålet om aksjeeiernes adgang til å anlegge søksmål til fordel for det oppløste aksjeselskapet er ikke regulert i loven. Det har imidlertid vært behandlet i rettspraksis ved flere anledninger. Spørsmålet vil derfor bli besvart med en analyse av relevante avgjørelser.

3.3.2 Rettspraksis

Av sentral betydning for spørsmålet om aksjeeiernes adgang til å anlegge søksmål til fordel for det oppløste aksjeselskapet er kjennelsen i Rt. 1995 s. 1809. Som nevnt i punkt 3.2.4, ble det i denne saken lagt til grunn at et aksjeselskap ikke hadde søksmålskompetanse i en sak om erstatning for mangelfull rådgivning før konkurs etter at konkursboet ble innstilt og selskapet slettet fra Foretaksregisteret. I denne kjennelsen ble det imidlertid slått fast at aksjeeierne i et selskap som er slettet fra Foretaksregisteret etter tvangsoppløsning, har anledning til å fremme et erstatningskrav som egentlig tilkommer selskapet. Dette viser at aksjeeierne ikke nødvendigvis trenger å gå veien om en gjenopptagelse av bobehandlingen, jf. kkl. § 139.

I kjennelsen ble erstatningssøksmålet anlagt dels av det slettede selskapet Vægteren Drammen AS ved selskapets styre, og dels av arvingene etter en person som eide alle aksjene i det konkursrammede selskapet via et heleid holdingselskap. Høyesteretts kjæremålsutvalg la på side 1811 til grunn at de *"er enig med lagmannsretten i at dersom selskapet, Vægteren Drammen AS, ansees for å ha søksmålskompetanse, kan aksjonærene ikke ha adgang til å*

reise sak om det samme kravet.”⁶⁸ Utdraget viser at aksjeeiernes søksmålsadgang faller bort dersom det oppløste aksjeselskapet tilkjennes partsevne i et tilfelle hvor selskapet går til søksmål om de samme forholdene som aksjeeierne. At aksjeeiernes adgang til å fremme kravet faller bort som følge av at aksjeselskapet tilkjennes partsevne, tyder på at aksjeeiernes søksmålskompetanse er subsidiær i forhold til selskapets. Kjæremålsutvalget var enig i at Vægteren Drammen AS ikke hadde søksmålskompetanse i saken. Som støtte for dette viste de til avgjørelsene i Rt. 1990 s. 132 og Rt. 1992 s. 1697.

Som følge av at selskapet i Rt. 1995 s. 1809 ikke hadde søksmålskompetanse, var spørsmålet videre om aksjeeierne kunne tillegges søksmålsrett når selskapet var slettet fra Foretaksregisteret etter tvangsoppløsning. Kjæremålsutvalget la her, i samsvar med lagmannsretten, til grunn at arvingene hadde adgang til å fremme søksmålet uten å gå veien om gjenopptagelse av bobehandlingen. I kjennelsen heter det følgende om søksmål som er reist av en aksjeeier:

”Et søksmål som det som her er reist av aksjonæren, må også anses reist på vegne av kreditorfellesskapet i vedkommende selskap. Stillingen må i så henseende antas å bli den samme som når en kreditor i en slik situasjon forfølger et krav på vegne av selskapet, jf Rt 1987 1569. Kjæremålsutvalget tilføyer at det samme prinsipp som gjelder aksjonærenes ansvar når de mottar likvidasjonsutbytte etter aksjeloven § 13-15, må få anvendelse for de verdier som aksjonærene måtte bli tilført etter et slikt søksmål.”⁶⁹

Høyesteretts ankeutvalg slår ved denne uttalelsen fast at søksmålet må anses å være reist på vegne av kreditorfellesskapet i det endelig oppløste selskapet dersom det skal reises av en aksjeeier på selskapets vegne. Uttalelsen innebærer også at ansvaret for de verdiene som måtte bli tilkjent dersom en aksjeeier får medhold i et søksmål reist på vegne av selskapet reguleres av prinsippet i nåværende asl. § 16-12 første ledd. Denne bestemmelsen legger til grunn at aksjeeierne hefter solidarisk for udekkede forpliktelser inntil den verdien aksjeeieren har mottatt som utdeling etter asl. § 16-9. Någjeldende aksjelov § 16-12 avløste aksjeloven av

⁶⁸ Se kjennelsen side 1811.

⁶⁹ Se kjennelsen side 1811.

1976 § 13-15. Den nye bestemmelsen regnes innholdsmessig å være i samsvar med tidligere aksjeloven av 1976 § 13-15.⁷⁰

Det er avsagt flere avgjørelser som viser at en aksjeeier kan gå til søksmål på vegne av et endelig oppløst aksjeselskap. En forutsetning for at en aksjeeier kan gjøre dette er at søksmålet fremmes i aksjeeierens navn og for aksjeeierens regning, men på vegne av det slettede aksjeselskapet.⁷¹ Som det er lagt til grunn i Rt. 1995 s. 1809, er imidlertid aksjeeiernes søksmålskompetanse subsidiær i forhold til selskapets. At aksjeeiernes søksmålskompetanse er subsidiær i forhold til selskapet kan anses å ha gode grunner for seg. Det mest naturlige utgangspunktet er at det endelig oppløste aksjeselskapet forfølger kravet selv. Dette kan begrunnes med prinsippet om at aksjeselskapet i utgangspunktet er en juridisk person som ikke skal identifiseres med aksjeeierne.⁷² Dersom aksjonærene og aksjeselskapet hadde muligheten til å fremme kravet samtidig, ville bestemmelsen i tvl. § 18-1 kunne ha gjort seg gjeldende. Saken kunne da ha blitt litispending. Prosessøkonomiske hensyn og ønsket om å unngå motstridende avgjørelser i domstolene er således av betydning i tilfeller hvor en aksjeeier ønsker å gå til sak på vegne av et oppløst aksjeselskap.

Den rettsoppfatningen kjennelsen i Rt. 1995 s. 1809 la til grunn, er også fulgt opp senere, blant annet i Rt. 2004 s. 293 og RG 2003 s. 86 (Gulating). I kjennelsen i Rt. 2004 s. 293 var spørsmålet om en aksjeeier i et tvangsoppløst og slettet aksjeselskap kunne reise søksmål om en eiendomsoverdragelse som aksjeselskapet hadde foretatt før selskapet ble avviklet. Aksjeeieren som gikk til søksmål mente overdragelsen av eiendommen var proforma, og at han var den opprinnelige eier av eiendommen. Saken ble avvist ved Bergen tingrett, og tingrettens kjennelse ble videre stadfestet av Gulating lagmannsrett. Saken ble så påkjært til Høyesteretts kjæremålsutvalg. I kjennelsens avsnitt 16 viste kjæremålsutvalget til at lagmannsretten pekte på at søksmålet i det foreliggende tilfelle var reist for å ivareta aksjonærens egne økonomiske interesse i saken, og ikke kreditorfellesskapets.

Lagmannsretten bemerket også at dette kunne underbygges ved at aksjeeieren i stevningen nedla påstand om selv å bli kjent eiendomsberettiget til eiendommen.⁷³ Kjæremålsutvalget la videre til grunn den rettsoppfatningen som fulgte av Rt. 1995 s. 1089, og tilføyde at det ikke

⁷⁰ Jf. Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) side 177.

⁷¹ Jf. Andenæs (2016) side 641.

⁷² Jf. Aarbakke mfl (2012) side 40.

⁷³ Jf. Rt. 2004 s. 293, avsnitt 16.

var avgjørende for aksjonærens søksmålskompetanse at kreditorinteressene var særskilt fremhevet. Begrunnelsen for dette var at kreditorfellesskapets interesser ville være ivaretatt på grunnlag av bestemmelsene om ansvar for udekkede forpliktelser i aksjeloven kapittel 16.⁷⁴ Aksjeeieren hadde også under saksforberedelsen for Høyesteretts kjæremålsutvalg gitt uttrykk for at resultatet ville bli at kreditorene i selskapet først måtte dekkes dersom han fikk medhold i søksmålet. Påstanden ble derfor endret til at eiendommen ”*eies av Risa Eiendomsselskap AS v/tvangsavviklingsboet*”.⁷⁵ For det prosessuelle spørsmål var det ikke av betydning for utvalget at det gjaldt en aktivapost som hadde vært kjent under bobehandlingen av aksjeselskapet. Søksmålet ble etter dette fremmet og kjæremålet førte frem. Som følge av at aksjonæren endret påstanden slik at kreditorinteressene ble ivaretatt, kom Høyesteretts kjæremålsutvalg til at aksjonæren hadde søksmålsadgangen i behold.

En viktig del av aksjeselskapets avviklingsprosess er å ivareta kreditorenes interesser. Hensynet til kreditor er et sentralt hensyn i aksjelovgivningen på grunnlag av aksjeselskapets begrensede ansvarsform. Under en avviklingsprosess er det derfor viktig å styrke kreditorenes dekningsmuligheter som følge av aksjeeiernes begrensede ansvar. Avgjørelsen viser at det kan være av betydning at det blir tatt hensyn til kreditorenes interesse når retten skal avgjøre spørsmålet om en aksjeeier skal tilkjennes adgang til å fremme et krav som tilhører et endelig oppløst aksjeselskap. Dersom søksmålet fremmes for aksjeeiernes egne økonomiske interesse er dette et moment som taler imot at aksjeeieren tilkjennes søksmålskompetanse. Kjæremålsutvalget gir imidlertid uttrykk for at det ikke nødvendigvis er et avgjørende moment at kreditorinteressene ikke er ”*særskilt fremhevet*”.

Begrunnelsen for at det ikke er et avgjørende moment at kreditorinteressene er særskilt fremhevet virker å være prinsippet som fremgår av asl. § 16-12 første ledd. Aksjeloven § 16-12 omhandler aksjeeiernes ansvar for selskapets udekkede forpliktelser. Bestemmelsens første ledd legger til grunn at aksjeeierne hefter solidarisk ”*inntil verdien av det som vedkommende har mottatt som utdeling etter § 16-9*” overfor de kreditorene som ikke har fått dekning etter asl. § 16-7 og hvor det heller ikke er avsatt tilstrekkelige midler til oppgjør med kreditorene før sluttoppgjøret ble godkjent, jf. asl. § 16-9 annet ledd.⁷⁶ Bestemmelsen regnes for å bryte

⁷⁴ Jf. Rt. 2004 s. 293, avsnitt 17.

⁷⁵ Jf. Rt. 2004 s. 293, avsnitt 18.

⁷⁶ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 877.

det alminnelige prinsippet som følger av asl. § 1-2 første ledd, som legger til grunn at en aksjeeier ikke hefter for selskapets forpliktelser. Begrunnelsen for dette er at asl. § 16-12 første ledd hjemler et direkte ansvar for hver enkelt som var aksjeeier da selskapet var besluttet endelig oppløst, og som har mottatt utdeling. Bestemmelsen forutsetter imidlertid at kreditor har et krav som kan gjøres gjeldende mot selskapet, jf. Rt. 1930 s. 1355.⁷⁷ Det er i flere avgjørelser slått fast at dette prinsippet gjør seg gjeldende i de tilfeller hvor en aksjeeier tilkjennes adgang til å anlegge søksmål til fordel for det oppløste aksjeselskapet. Dersom aksjeeieren vinner frem med søksmålet hefter han derfor solidarisk inntil den verdien han har mottatt som følge av dette. Etersom det er slått fast at asl. § 16-12 første ledd gjør seg gjeldende, er et søksmål anlagt av en aksjeeier også til fordel for kreditorfellesskapet.

Dersom det ikke skulle bli tatt hensyn til kreditorinteressene når spørsmålet om en aksjeeier kan forfølge et krav som i utgangspunktet tilhører et endelig oppløst aksjeselskap skal avgjøres, kunne dette medført at aksjonærene ble forfordelt overfor kreditorene. Som følge av ansvarsbegrensningen i asl. § 1-2 har aksjeloven flere bestemmelser som skal verne kreditorene. I de tilfeller hvor et aksjeselskap oppløses og det ikke er tilstrekkelige midler til dekning av selskapets gjeld, er det kreditorene som bærer størst risiko som følge av at aksjonærenes økonomiske forpliktelser i utgangspunktet er begrenset til aksjeinnskuddet. En mulighet for aksjeeierne til å tilegne seg personlig berikelse på bekostning av kreditorene ved å forfølge et krav som i utgangspunktet tilhørte selskapet, ville ha gjort det mindre attraktivt å gå inn som kreditor i et aksjeselskap. Terskelen for å gå inn som kreditor i et aksjeselskap kunne som følge av dette ha blitt høy, noe som igjen kunne ha medført at det ble vanskeligere å finansiere aksjeselskaper.

I kjennelsen i Rt. 2008 s. 1058, ble et aksjeselskap tvangsoppløst og slettet i Foretaksregisteret på grunn av manglende innlevering av årsregnskapet. I denne saken begjærte selskapets eneaksjonær arrest i formuesgoder tilhørende en tidligere ansatt i selskapet for et krav på 1,8 millioner kroner. Kravet hadde sammenheng med underslag den ansatte skulle ha begått i tiden han var ansatt i aksjeselskapet. Kravet gjaldt dels erstatning for underslåtte penger og varer, og dels erstatning for etterforskningsutgifter og den tapte aksjekapitalen.⁷⁸ Høyesteretts ankeutvalg kom i dette tilfelle til at en eneaksjonær i et oppløst

⁷⁷ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 877.

⁷⁸ Jf. Rt. 2008 s. 1058, avsnitt 4.

selskap hadde partsevne også for krav som ikke tilkom ham, men selskapet/kreditorfellesskapet, jf. tvl. § 2-1.⁷⁹ Ankeutvalget viste til Rt. 1995 s. 1809, og la til grunn at det i denne saken ikke var av betydning om det endelig oppløste aksjeselskapet ville hatt partsevnen i behold. I dette saksforholdet var det bare aksjonæren som hadde tatt rettslige skritt. Han ble derfor ansett å ha partsevne uavhengig av selskapets partsevne. Aksjonæren kunne dermed gis arrest i formuesgoder tilhørende en tidligere ansatt som det var påstått hadde begått underslag. Høyesteretts ankeutvalg fulgte i denne saken også opp uttalelsen om at kravene reises på vegne av kreditorfellesskapet og at prinsippet i asl. § 16-12 må gjelde.⁸⁰

Det kan stilles spørsmål om hvilke hensyn som gjør seg gjeldende når domstolene skal avgjøre om en aksjonær skal tilkjennes adgang til å fremme en sak på vegne av det oppløste selskapet. Etter gjennomgangen av rettspraksis kan det ikke regnes å være et klart svar på dette. Det er således vanskelig å forstå at et søksmål skal kunne fremmes av en aksjeeier på vegne av selskapet, men ikke av selskapet ved avviklingsstyret. I juridisk litteratur er det lagt til grunn at selskapet kun kan fremme søksmålet dersom konkursbehandlingen fortsettes i henhold til kkl. § 139, eller dersom det legges til grunn at slettingen av selskapet ikke medfører at det opphører som eget rettssubjekt i alle relasjoner.⁸¹ At det ikke kan regnes å være et klart svar på hvilke hensyn som gjør seg gjeldende kan også illustreres med Rt. 1995 s. 1809. I kjennelsen henviste Høyesteretts kjæremålsutvalg kun til utgangspunktet i tidligere rettspraksis om at et aksjeselskap ikke har søksmålskompetanse etter det er endelig oppløst, når de skulle begrunne hvorfor aksjeeierne fikk adgang til å fremme søksmålet, og ikke selskapet. Det ble ikke gitt noen ytterligere begrunnelse for standpunktet.

Andenæs uttaler at et behov for å kunne fremlegge søksmål på selskapets vegne kun foreligger dersom selskapet beslutter ikke å anlegge søksmål.⁸² Hvorvidt dette er tilfelle kan imidlertid anses som usikkert. Dette kan belyses med Rt. 1995 s. 1809, hvor både selskapet og aksjonærene fremmet sak sammen. Det var i denne saken kun aksjonærene som fikk adgang til å fremme søksmålet. Avgjørelser vedrørende spørsmålet om når et oppløst aksjeselskap kan tilegnes partsevne kan, som gjennomgangen i punkt 3.2 viste, anses å være noe sprikende.

⁷⁹ Jf. Rt. 2008 s. 1058, avsnitt 17.

⁸⁰ Jf. Rt. 2008 s. 1058, avsnitt 21, jf. Rt. 1995 s. 1809.

⁸¹ Jf. Andenæs (2016) side 641-642.

⁸² Jf. Andenæs (2016) side 641-642.

Dersom både selskapet og aksjonærene går til sak sammen, har de på denne måten en sikkerhetsventil for å få saken fremmet.

3.4 Erstatningskrav på selskapets vegne

3.4.1 Innledning

Det er flere områder hvor det kan reises spørsmål om selskapets ettervirkninger medfører et unntak fra utgangspunktet om at aksjeselskapet mister sin rettssubjektivitet etter det er endelig oppløst. Et annet område hvor spørsmålet kan reises, er hvor selskapet har et erstatningskrav som ikke har blitt forfulgt før oppløsningen. I det følgende er problemstillingen således i hvilken utstrekning det kan reises erstatningskrav på selskapets vegne etter at selskapet er endelig oppløst.

3.4.2 Aksjeloven kapittel 17

Reglene om erstatningsansvar reguleres av aksjeloven kapittel 17. Adgangen til å forfølge et erstatningskrav på selskapets vegne følger av reglene i asl. § 17-3 til 17-5. Aksjeloven § 17-3 legger til grunn at det er generalforsamlingen som avgjør om et erstatningskrav på selskapets vegne mot de som er nevnt i asl. § 17-1, skal fremmes. Bestemmelsens hovedregel slår fast at det i utgangspunktet er generalforsamlingen som har kompetanse til å forfølge selskapets erstatningskrav etter asl. § 17-1.

I asl. § 17-4 er det videre gitt regler om retten til minoritetssøksmål i de tilfeller hvor selskapets generalforsamling har truffet beslutning om ansvarsfrihet eller forkastet et forslag om å kreve erstatning mot noen som er nevnt i asl. § 17-1.

Det kan også foreligge tilfeller hvor generalforsamlingen har truffet en beslutning om ansvarsfrihet eller en beslutning om at ansvar ikke skal gjøres gjeldende. I slike tilfeller følger det av asl. § 17-5 at selskapet likevel kan fremme kravet dersom generalforsamlingen ikke hadde fått riktige og fullstendige opplysninger når de foretok sin beslutning.

Generalforsamlingens beslutning om ansvarsfrihet kan på denne måten omgjøres med hjemmel i asl. § 17-5.

At det er tilgang til å fremsette erstatningskrav på selskapets vegne etter at aksjeselskapet er oppløst og avviklet følger av asl. § 16-10 annet ledd. Bestemmelsen i asl. § 16-10 avløste aksjeloven av 1976 § 13-4 første og annet ledd. Annet ledd er imidlertid nytt, og har således ingen parallell i aksjeloven av 1976.

3.4.3 Aksjeloven § 16-10 annet ledd

Av asl. § 16-10 annet ledd følger det at bestemmelsene i §§ 17-3 til 17-5 også gjelder etter endelig oppløsning av aksjeselskapet. Bestemmelsens ordlyd slår fast at de alminnelige reglene om fremsettelse av erstatningskrav på selskapets vegne også gjelder etter at selskapet er endelig oppløst. At bestemmelsen henviser til asl. §§ 17-3 til 17-5 innebærer at generalforsamlingen fortsatt kan innkalles til tross for at selskapet er endelig oppløst. Regelen viser også at en beslutning om å fremme et erstatningskrav ikke er til hinder for å beslutte selskapet oppløst etter første ledd.⁸³

Det fremgår av lovforarbeidene til asl. § 16-10 annet ledd at det fremdeles primært er generalforsamlingens oppgave å ta stilling til om det skal gjøres erstatningsansvar gjeldende på selskapets vegne etter at selskapet er endelig oppløst.⁸⁴ Dersom spørsmålet blir aktuelt må det innkalles til ekstraordinær generalforsamling. Bestemmelsen legger dermed til grunn at selskapets organer ikke nødvendigvis opphører ved endelig oppløsning i denne relasjon. Det er antatt i juridisk litteratur at innkallingen til den ekstraordinære generalforsamlingen må foretas av avviklingsstyret, jf. asl. § 5-6 første ledd.⁸⁵ Etter asl. § 5-6 første ledd kan ”styret” bestemme at det skal innkalles til ekstraordinær generalforsamling. Avviklingsstyret må i så tilfelle tre i funksjon for å kunne besørge dette.

Før aksjeloven av 1997 trådte i kraft, var det som nevnt ingen lovfestet adgang til å fremsette erstatningskrav på selskapets vegne etter at aksjeselskapet var endelig oppløst. At aksjeeierne hadde en mulighet til å fremsette erstatningskrav på selskapets vegne i enkelte tilfeller var imidlertid lagt til grunn i rettspraksis. Dette kan illustreres med Rt. 1995 s. 1809. Her fikk aksjeeierne i et aksjeselskap som var oppløst etter en tvangsoppløsning, anledning til å fremme et erstatningskrav som i utgangspunktet tilkom selskapet.

Det kan etter dette reises spørsmål om hvorfor det ved lovendringen ble inntatt et nytt annet ledd i asl. § 16-10 som lovfestet aksjeselskapets erstatningsadgang etter at selskapet er endelig oppløst. Det kan oppstilles flere begrunnelser for dette. Etter at et aksjeselskap er endelig oppløst og avviklet, kan det ved flere anledninger oppstå et reelt behov for å kunne forfølge et erstatningskrav på selskapets vegne. Som nevnt i punkt 2.3.3 går selskapet inn i en

⁸³ Jf. Andenæs (2016) side 626.

⁸⁴ Jf. NOU 1992:29 ”Lov om aksjeselskaper” del II pkt. 14.4, side 190.

⁸⁵ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 875.

avviklingsfase etter at det er truffet beslutning om oppløsning. Under denne avviklingsfasen kan det forekomme at avviklingsstyret oppdager erstatningsberettigede forhold. Slike erstatningsberettigede forhold kan blant annet oppdages ved at det gjøres en gjennomgang av aksjeselskapets regnskaper. Under avviklingsfasen kan det for eksempel komme frem opplysninger om at et av aksjeselskapets styremedlemmer har deltatt i en beslutningsprosess der en av aksjeeierne har fått en urimelig fordel på selskapets bekostning, jf. asl. § 6-29 første ledd. I slike tilfeller vil det være et klart behov for å forfølge kravet også etter at selskapet er endelig oppløst. Begrunnelsen for dette er at veien fra det blir vedtatt en beslutning om oppløsning og frem til selskapet er endelig oppløst og slettet fra Foretaksregisteret er kort. Der erstatningsberettigede forhold avdekkes under avviklingsfasen, har selskapet et særlig behov for å kunne forfølge et slikt erstatningskrav til tross for at det er endelig oppløst. Om det oppløste selskapet ikke hadde en slik mulighet, kunne konsekvensene ha blitt at skadevolder hadde sluppet unna med de erstatningsberettigede forholdene som kom frem under avviklingen av selskapet.

Regelen i asl. § 16-10 annet ledd forhindrer også aksjeeierens mulighet til å unngå erstatningsansvar ved en oppløsning av aksjeselskapet. Om en aksjeeier med dominerende aksjepost har utført et erstatningsberettiget forhold, vil mindretallet som følge av asl. § 16-10 annet ledd ha mulighet til å forfølge kravet etter bestemmelsen i asl. § 17-4 første ledd. Aksjeeiere kan etter denne bestemmelsen gjøre erstatningskrav gjeldende på selskapets vegne og i dets navn, til tross for at generalforsamlingen har truffet beslutning om ansvarsfrihet eller forkastet et forslag om å kreve erstatning mot noen som er nevnt i asl. § 17-1. Det er imidlertid et vilkår at aksjeeierne må eie minst en tidel av aksjekapitalen for å gjøre erstatningsansvar gjeldende etter asl. § 17-4 første ledd første punktum. Dersom bestemmelsen i asl. § 16-10 annet ledd ikke hadde blitt innført, og bestemmelsene i asl. §§ 17-3 til 17-5 således ikke gjorde seg gjeldende etter at aksjeselskapet var endelig oppløst, kunne mindretallet av aksjeeierne risikert å bli møtt av en beslutning om oppløsning. Begrunnelsen for dette er at en beslutning om oppløsning krever to tredeler av de avgitte stemmene av den aksjekapitalen som er representert på generalforsamlingen, jf. asl. § 16-1 jf. § 5-18.

Bestemmelsen har også gode grunner for seg da den som nevnt over legger til grunn at en endelig oppløsning av et aksjeselskap ikke nødvendigvis medfører at selskapets organer opphører.⁸⁶ Dette var tidligere uavklart.

3.5 Forholdet mellom endelig oppløsning og reglene om gransking

3.5.1 Innledning

Aksjeloven har i §§ 5-25 til 5-28 regler om gransking. Forholdet mellom endelig oppløsning og reglene om gransking er ikke regulert i loven. Problemstillingene som reises i det følgende er om en verserende gransking av selskapet er til hinder for at selskapet oppløses, samt om en endelig oppløsning av et aksjeselskap er til hinder for at det settes i gang gransking av selskapet.

3.5.2 Reglene om gransking

Etter asl. § 5-25 første ledd har aksjeeiere eller aksjonærminoriteter en rett til å kreve ekstraordinær gransking av selskapets stiftelse, forvaltning eller nærmere angitte forhold vedrørende forvaltningen eller regnskapene.

Aksjelovgivningen bygger på et prinsipp om aksjeeierdemokrati.⁸⁷ Dette prinsippet går ut på at det er flertallet som bestemmer i et aksjeselskap. Prinsippet kommer til uttrykk i asl. § 5-17 som legger til grunn at hver aksje gir en stemme. Som følge av de utfordringene som oppstår knyttet til å være i mindretall, har aksjeloven innført flere preseptoriske regler som skal beskytte aksjeminoriteten. En av disse reglene er muligheten til å kreve gransking etter asl. § 5-25. Bestemmelsen beskytter aksjeminoritetens økonomiske og forvaltningsmessige interesser. Den muligheten aksjeeierne har til å kreve gransking representerer også et betydelig maktmiddel.⁸⁸ At det besluttet gransking kan påføre selskapet betydelige kostnader. Det er også usikkert hva som kommer ut av en gransking av selskapet. Dommen LH-2014-14728 (Troms Kraft-saken), kan brukes som illustrasjon på at kostnadene ved en gransking kan bli betydelige. I denne saken ble granskernes godtgjørelse fastsatt til NOK 30 millioner.

⁸⁶ Jf. NOU 1992:29 side 190.

⁸⁷ Jf. Geir Woxholth, *Selskapsrett i et nøtteskall*, 2. utgave, Oslo, 2014, side 49.

⁸⁸ Jf. Bråthen (2017a) side 204.

Etter asl. § 5-25 annet ledd kreves det tilslutning fra minst ti prosent av aksjekapitalen som er representert på generalforsamlingen for at et forslag om ekstraordinær gransking skal gi grunnlag for videre behandling. Et krav om at retten skal beslutte å iverksette gransking kan fremlegges av enhver av aksjonærene. Kravet må fremsettes innen én måned etter at forslaget om gransking har oppnådd tilslutning.⁸⁹

Det fremgår av asl. § 5-26 første ledd at retten skal treffe beslutning om at gransking skal skje dersom det foreligger et krav som har saklig grunn og er besluttet i tråd med lovgivningen. Retten oppnevner da en eller flere granskere som skal avgi en granskingsberetning jf. asl. § 5-26 tredje ledd og § 5-28 første ledd. Etter dette innkalles generalforsamlingen til behandling av granskingsberetningen, jf. asl. § 5-27 annet ledd. Både granskernes godtgjørelse og andre nødvendige kostnader skal dekkes av selskapet etter bestemmelsen i asl. § 5-26 fjerde ledd. Det er ikke noe krav om at granskingen har påvist ulovlige eller kritikkverdige forhold for at dette skal gjelde.⁹⁰

Generalforsamlingen har en sentral rolle ved iverksettelse av gransking etter aksjeloven kapittel 5. Bestemmelsene legger til grunn at det er generalforsamlingen som skal behandle granskingsberetningen. Generalforsamlingen etableres som selskapsorgan på det tidspunkt selskapet stiftes, jf. asl. § 2-9. Reglene om generalforsamlingen i lovens kapittel 5 gjelder således fra aksjeselskapets stiftelse. Generalforsamlingens stilling som selskapsorgan, og dermed også reglene om granskning i kapittel 5, gjelder til og med den generalforsamlingen som etter asl. § 16-10 godkjenner avviklingsoppgjøret og beslutter endelig oppløsning.⁹¹ Som nevnt i punkt 3.4 foran, legger imidlertid asl. § 16-10 annet ledd til grunn at det også etter en endelig oppløsning av selskapet er opp til generalforsamlingen å avgjøre om det skal gjøres gjeldende erstatningsansvar på selskapets vegne. Av lovforarbeidene følger det at denne bestemmelsen legger til grunn at selskapsorganene ikke nødvendigvis oppløses ved endelig oppløsning av aksjeselskapet.⁹² Ved konkurs opphører generalforsamlingen som selskapsorgan normalt når konkursen er endelig avsluttet og selskapet er slettet fra Foretaksregisteret etter kkl. § 138 annet ledd, jf. Rt. 1979 s. 375. Dette gjelder også når

⁸⁹ Jf. Bråthen (2017a) side 204, og Karl Rosén, ”Økonomiske rammer for gransking etter aksjelovene”, *NTS* 2015:4, side 1.

⁹⁰ Jf. Bråthen (2017a) side 205.

⁹¹ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 316.

⁹² Jf. NOU 1992:29 side 190.

selskapet oppløses etter kjennelse fra tingretten eller etter dom, jf. asl. § 16-18 første ledd og § 16-19 tredje ledd.⁹³

Etter at selskapet er endelig oppløst, vil det i utgangspunktet ikke lenger eksistere noen generalforsamling. Ettersom det er generalforsamlingen som skal behandle granskingsberetningen, reises det spørsmål om hvorvidt det er mulig å kreve gransking av et endelig oppløst og slettet aksjeselskap. Dette spørsmålet er ikke regulert i aksjeloven. Justis- og politidepartementet utga imidlertid en tolkningsuttalelse i desember 2005, hvor de vurderte aksjeloven §§ 5-27 og 16-10 om oppløsning og gransking. Denne uttalelsen er av stor betydning for videre drøftelse. Ved lov av 25. juni 2010 nr. 33 endret tidligere asl. § 5-27 paragraftall til § 5-28. Det er ikke gjort noen endringer av innholdet i bestemmelsen.⁹⁴

3.5.3 Spørsmålet om aksjeselskapet kan oppløses under verserende gransking

Problemstillingen som foranlediget Lovavdelingens uttalelse av 2. desember 2005, var om et aksjeselskap kunne slettes i Foretaksregisteret samtidig som det var iverksatt gransking av selskapet.⁹⁵ Uttalelsen viser til at det særlig er to momenter som gjør det problematisk å vedta en endelig oppløsning før granskningen er avsluttet. Etter nåværende asl. § 5-28 skal retten som nevnt innkalle generalforsamlingen når granskingsberetningen skal behandles. Ettersom generalforsamlingen i utgangspunktet slutter å eksistere ved endelig oppløsning og sletting av aksjeselskapet, medfører dette at bestemmelsen i asl. § 5-28 ikke kan oppfylles etter sin ordlyd når selskapet er endelig oppløst. Under granskningen påløper det også kostnader. Det følger av asl. § 16-10 at det skal utarbeides et endelig avviklingsoppgjør som skal godkjennes før et selskap regnes som endelig oppløst. Det forhold at det er usikkert hvor store kostnader granskningen av selskapet utgjør, medfører at det ikke er mulig å utarbeide et endelig avviklingsoppgjør under en verserende gransking av selskapet.

Etter asl. § 5-28 annet ledd skal retten innkalle generalforsamlingen til behandling av granskingsberetningen. Lovavdelingen legger i sin uttalelse til grunn at bestemmelsen åpenbart tar sikte på normaltilfellene hvor selskapet eksisterer ved avsluttet gransking. Etter deres syn må kravet om generalforsamlingsbehandling forstås på den måten at aksjeeierne skal få informasjon om utfallet av granskningen, samt at de skal ha mulighet til å vurdere tiltak

⁹³ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 316-317.

⁹⁴ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 424.

⁹⁵ Jf. Lovavdelingens tolkningsuttalelse 02.12.2005 saksnr. 2005/07743 EP TOF/KJL, punkt 1.

i lys av dette. Generalforsamlingens behandling av granskingsberetningen må således forstås ut fra et informasjonsformål. Dette informasjonsformålet kan regnes som oppfylt ved bestemmelsens annet ledd annet punktum, som legger til grunn at beretningen senest en uke før møtet skal sendes til hver aksjeeier med kjent adresse. Ifølge Lovavdelingen må dette forstås som hver aksjeeier på tidspunktet for endelig oppløsning.⁹⁶

Aksjeloven sier ikke noe om hvordan generalforsamlingen skal forholde seg til granskingsberetningen. Kritikken i granskingen har ingen umiddelbare rettslige konsekvenser. Granskingsrapporten kan imidlertid gi grunnlag for å anlegge et erstatningssøksmål ved de vanlige domstolene, jf. asl. §§ 17-3 og 17-4. Dersom det anlegges søksmål kan beretningen bidra til å opplyse saken. Den bevisbedømmelsen som er foretatt av granskerne er imidlertid ikke bindende for retten.⁹⁷

Det er i utgangspunktet generalforsamlingens oppgave å iverksette tiltak til oppfølging av granskingsberetningen. Hva som ligger i at generalforsamlingen skal innkalles "*til behandling av granskingsberetningen*", kan imidlertid regnes som noe uklart. Tidligere var oppfatningen at generalforsamlingen ikke kunne treffe vedtak bare på grunnlag av beretningen.⁹⁸ Lovavdelingen antar at asl. § 5-28 annet ledd må tolkes slik at det ikke er adgang til å treffe beslutninger basert på granskingsberetningen på generalforsamlingen som er innkalt av tingretten.⁹⁹ En slik tolking av bestemmelsen medfører at det for eksempel ikke er adgang til å treffe en beslutning om erstatningssøksmål basert på granskingsberetningen på denne generalforsamlingen. Aarbakke mfl. antyder at et slikt forslag må kreves behandlet på en ny generalforsamling, eventuelt innkalt etter asl. § 5-6 eller asl. § 5-14 annet ledd nr. 3.¹⁰⁰ I nyere tid er det imidlertid i juridisk litteratur lagt til grunn at de vanlige regler om innkalling til generalforsamlingen gjelder, jf. asl. § 5-10.¹⁰¹ Dette tyder på at generalforsamlingen kan

⁹⁶ Jf. Lovavdelingens uttalelse punkt 3.

⁹⁷ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 425.

⁹⁸ Jf. Tore Bråthen, "Ekstraordinær granskning i aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper", 6/1998, MAGMA, *econas tidsskrift for økonomi og ledelse*. <https://www.magma.no/ekstraordinaer-granskning-i-aksjeselskaper-og-allmennaksjeselskaper>.

⁹⁹ Jf. Lovavdelingens uttalelse punkt 3, jf. Aarbakke mfl (2012) side 425.

¹⁰⁰ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 425.

¹⁰¹ Sml. Asl. § 5-28 annet ledd om at beretningen senest én uke før møtet skal sendes til hver aksjonær med kjent adresse. jf. Tore Bråthen, *Norsk Lovkommentar til aksjeloven*, www.rechtsdata.no, note 967. Noten er sist hovedrevidert 06.04.2014.

vedta å reise søksmål mot for eksempel styret på grunnlag av granskingsberetningen forutsatt at temaet er angitt i innkallingen til generalforsamlingen i henhold til de vanlige reglene i asl. § 5-14.¹⁰² Aksjonærene eller styret kan således kreve dette satt på dagsorden slik at beslutningen kan treffes i henhold til vanlige regler, jf. asl. § 5-14 første ledd. Tingretten gjør på den andre siden ikke noe for at beslutninger på grunnlag av granskingsbegjæringen skal kunne treffes.

Det forhold at loven skulle ha blitt forstått slik at et aksjeselskap ikke kunne oppløses før det var avholdt generalforsamling etter asl. § 5-28 annet ledd, ville ikke ha medført en sikkerhet for at generalforsamlingen kunne ha fulgt opp granskingsberetningen på en adekvat måte før oppløsningen av selskapet. Det kunne ha ført til mye usikkerhet rundt spørsmålet om en slik generalforsamling ville ha blitt holdt dersom loven skulle tolkes på den måten at et selskap ikke kunne oppløses før det var avholdt en senere generalforsamling. En slik tolking av loven ville ha problematisert gjennomføringen av oppløsningen av aksjeselskapet.

Et annet forhold som Lovavdelingen trekker frem når det gjelder tiltak til oppfølging av beretningen, er at aksjeeierne etter en oppløsning av selskapet selv kan beslutte mange av de oppfølgingstiltakene som er av særlig praktisk interesse. Som nevnt i punkt 3.4, la Høyesteretts kjæremålsutvalg i Rt. 1995 s. 1809 til grunn at en aksjeeier har anledning til å fremme selskapets erstatningskrav etter at selskapet er innstilt og slettet fra Foretaksregisteret. Lovavdelingen antar derfor at en aksjeeier på samme måte kan fremme et erstatningskrav på bakgrunn av en granskingsberetning etter at selskapet er endelig oppløst.

Avviklingsoppgjøret skal i utgangspunktet vise alle eiendeler og forpliktelser selskapet hadde på oppløsningstidspunktet og som har kommet til senere. Til tross for dette legger Lovavdelingen til grunn at avviklingsoppgjøret fortsatt skal kunne godkjennes selv om kostnadene ved en gransking er ukjent. De legger videre til grunn at granskingskostnadene faller inn under asl. § 16-9 annet ledd om "*uvisse forpliktelser*" så lenge granskingen ikke er fullført. Dette medfører at det skal avsettes et tilstrekkelig beløp til dekning av kostnadene før det kan foretas en utdeling.¹⁰³

¹⁰² Jf. Tore Bråthen, *Styremedlem og aksjonær*, 2 utg. Oslo, 2009, side 71.

¹⁰³ Jf. Lovavdelingens uttalelse punkt 4.

Adgangen til å kreve gransking er en sentral mindretallsrettighet. Hensynet til aksjeminoriteten taler klart imot at et selskap skal kunne oppløses når det er under gransking. En beslutning om gransking av selskapet krever som nevnt støtte fra aksjeeiere med minimum ti prosent av aksjekapitalen representert på generalforsamlingen, jf. asl. § 5-25 annet ledd. En beslutning om oppløsning treffes etter asl. § 16-1 jf. § 5-18 ved to tredeler av de avgitte stemmene og den aksjekapitalen som er representert på generalforsamlingen. Adgangen til å kreve gransking kan som følge av dette miste sitt formål om å være en minoritetsrettighet dersom kravet blir møtt med en beslutning om oppløsning fra flertallet. Lovavdelingen legger imidlertid til grunn at de ulempene en endelig oppløsning medfører for granskingen veies opp av de hensynene som taler for å tillate en oppløsning av selskapet. Hensyn som taler for å tillate oppløsning, er for det første muligheten til å kunne avslutte et selskapsforhold når man selv ønsker det. Dette regnes som en grunnleggende eierrettighet. Videre er det en uheldig løsning å kreve at et selskap skal fortsette dersom selskapets egenkapital er tapt og selskapet ikke kan oppfylle deres lovpålagte plikter. Det forhold at en gransking ikke er tidsbegrenset i loven medfører også at hverken selskapet, kreditorene eller minoritetsaksjeeierne normalt vil være tjent med at driften av selskapet må fortsette i denne tiden. Begrunnelsen for dette er at granskingen kan trekke betydelig ut i tid. Endelig er det etter asl. § 3-5, jf. § 3-4 også en plikt å oppløse selskapet i situasjoner hvor egenkapitalen er lavere enn forsvarlig. Lovavdelingen konkluderer før gjennomgangen av hensynene med at en pågående gransking ikke er til hinder for at selskapet oppløses under granskingsprosessen.

3.5.4 Spørsmålet om det kan iverksettes gransking av et endelig oppløst aksjeselskap

Lovavdelingens uttalelse omhandler spørsmålet om endelig oppløsning kan foretas dersom det er iverksatt gransking av selskapet. Lovavdelingen vurderer imidlertid ikke spørsmålet om det kan iverksettes gransking av et selskap som allerede er oppløst ved iverksettelsen.

Det kan bli vanskelig å fremsette forslag om gransking etter et selskap er endelig oppløst som følge av at et forslag om gransking skal fremsettes på generalforsamlingen, jf. asl. § 5-25 første ledd. Det forhold at generalforsamlingen i utgangspunktet ikke regnes å eksistere etter at selskaper er endelig oppløst, medfører jo at den heller ikke blir innkalt. Som nevnt i punkt 3.4, er det imidlertid lagt til grunn i lovforarbeidene, etter innføringen av asl. § 16-10 annet

ledd at en endelig oppløsning av et aksjeselskap ikke nødvendigvis medfører at selskapets organer opphører.¹⁰⁴

Lovavdelingens uttalelse legger til grunn at det kan antas at en aksjeeier kan fremme erstatningskrav etter oppløsning av selskapet på bakgrunn av en granskingsberetning. Uttalelsen omhandler imidlertid tilfeller hvor granskingen er iverksatt før selskapet er endelig oppløst og slettet i Foretaksregisteret. I de tilfellene hvor et aksjeselskap alt er endelig oppløst før iverksettelsen, kan det bli vanskelig å få i gang prosessen som fører til en granskingsbeslutning. Etter at aksjeselskapet er endelig oppløst har ikke aksjonærene aksjekapital i selskapet lenger. På denne måten kan det oppstå problemer i forhold til hvordan mindretallskravet etter asl. § 5-25 annet ledd skal oppnås, samt hvordan selskapet skal stemme over selskapet.

Som følge av at aksjonærene ikke har aksjekapital i selskapet etter det er endelig oppløst, stilles det videre spørsmål om en tidligere aksjonær kan fremsette et forslag om gransking overfor det oppløste selskapets avviklingsstyre. Rettspraksis har ikke behandlet spørsmålet direkte. Ved et par tilfeller har Høyesterett imidlertid behandlet spørsmålet om hvilke rettigheter en tidligere aksjonær har til å fremsette forslag om gransking av et aksjeselskap. Momenter fra disse dommene kan ha overføringsverdi.

Rt. 2000 s. 1792 (Montel-saken) omhandlet spørsmålet om en aksjonær som hadde fått aksjene sine bortskrevet ved nedskrivning av aksjekapitalen, og som dermed i utgangspunktet ikke lenger var aksjonær, kunne kreve granskning av aksjeselskapet. Dommen ble avgjort med dissens 3-2. Høyesteretts flertall fremhevet uttrykkelig at minoriteten ikke lenger var aksjonær. I denne saken tolket de imidlertid aksjonærbegrepet i asl. 5-25 annet ledd utvidende slik at det også omfattet den tidligere aksjonær. Høyesterett begrunnet dette blant annet med at behovet for å gi minoritetsaksjonærene et effektivt vern tilsa en utvidet tolkning. Den tidligere aksjonæren var på denne måten ikke lenger å anse som en aksjonær, men hadde til tross for dette en aksjonærbeføyelse i behold.¹⁰⁵ Aksjonæren kunne derfor kreve gransking av aksjeselskapet.

¹⁰⁴ Jf. NOU 1992:29 side 190.

¹⁰⁵ Jf. Hugo P. Matre, "Hva er en aksjonær?", *NTS 2001:4*, side 399.

Montel-saken gjaldt en organisatorisk rettighet og nedskrivning av aksjekapitalen. Hva løsningen ville ha blitt ved en økonomisk rettighet, som utbytte, ved overdragelse, eller ved utdeling av likvidasjonsoverskudd etter en oppløsning av selskapet, er ikke klart. Dommen viser imidlertid at avgjørelsen av om noen fortsatt kan regnes som en "aksjonær" må gjøres konkret i forhold til den enkelte bestemmelse og omstendighetene for øvrig. Hvor langt Montel-saken rekker på generelt grunnlag er usikkert. Dommen er som nevnt avsagt under dissens i tillegg til at det er et spesielt tilfelle. I saken hadde mindretallsaksjonæren fått nedskrevet aksjene sine etter han hadde begjært gransking. Høyesterett la stor vekt på hensynet til den opprinnelige aksjeeieren i denne saken.

Hadde aksjene for eksempel blitt overdratt ved en ordinær kjøpsavtale, ville ikke hensynet til den opprinnelige aksjeeier ha gjort seg gjeldende i samme utstrekning. Det er derfor ikke opplagt at en tidligere aksjonær har søksmålskompetanse etter aksjelovens regler i slike tilfeller. Dette kom til uttrykk i Rt. 2004 s. 1170 (Kiwi Innland), som også gjaldt et krav om gransking. Spørsmålet i denne saken var når en erverver av en aksje eventuelt kunne tre inn i en granskningsbegjæring fremsatt av avhenderen. Kjæremålsutvalget fremhevet her at synspunktene i Rt. 2000 s. 1792 ikke kunne gjøre seg gjeldende på samme måte i en overdragelsessituasjon. Grunnlaget for dette var at regelen i asl. § 4-2 kom til anvendelse. Denne bestemmelsen regulerer når rettighetene som aksjeeier går over på overdrageren.

Dommene viser at det må gjøres en konkret vurdering i forhold til bestemmelsene som gjøres gjeldende og omstendighetene med saken. I tilfeller hvor et selskap er endelig oppløst kan det ofte oppstå et behov for at en tidligere aksjonær skal kunne ha tilgang til å fremsette forslag om gransking. Dersom gransking ikke kan iverksettes overfor et endelig oppløst aksjeselskap, kan dette medføre at aksjeselskap oppløses for å slippe unna en gransking av selskapet. Dette er en uheldig konsekvens. Hensynet til å forhindre omgåelse av regelverket og hensynet til mindretallet taler således for at gransking burde kunne iverksettes også i de tilfeller hvor selskapet alt er endelig oppløst. Spørsmålet kan imidlertid ikke regnes å være avklart.

Straffbare forhold som avdekkes gjennom en gransking kan imidlertid forfølges etter at selskapet er endelig oppløst. I en slik straffesak er det ikke snakk om en straffeforfølgning av selskapet, men av enkeltpersoner som var en del av det tidligere selskapet.¹⁰⁶ Aksjeloven

¹⁰⁶ Jf. Lovavdelingens uttalelse punkt 3.

kapittel 19 krever ikke påtalebegjæring fra selskapet. I slike tilfeller kan derfor enhver aksjeeier anmelde de straffbare forholdene.

3.6 Det oppløste selskapet som konkurssubjekt

3.6.1 Innledning

Spørsmålet er her om et aksjeselskap fortsatt kan slås konkurs etter det er endelig oppløst og avviklet. Problemstillingen er behandlet ved flere anledninger i rettspraksis, men den er ikke lovregulert. For å belyse problemstillingen, gjøres det derfor en analyse av rettspraksis på området.

3.6.2 Rettspraksis

Den første dommen som regulerer et tilfelle hvor et endelig oppløst aksjeselskap ble tatt under konkursbehandling, er Rt. 1903 s. 391. I denne saken la Høyesterett til grunn at et aksjeselskap ikke opphører å eksistere som eget rettssubjekt som følge av at det treffes beslutning om oppløsning og at beslutningen meldes til "*Firmaregisteret*".¹⁰⁷ Høyesterett åpnet allerede i denne saken for at det kan være mulig å slå et aksjeselskap konkurs til tross for at selskapet er endelig oppløst.

Spørsmålet er senere behandlet i Rt. 1928 s. 329. I denne saken la Høyesterett under dissens til grunn at bestemmelsen i aksjeloven av 1910 § 17 ikke fritok selskapet fra å oppfylle de forpliktelsene det hadde pådratt seg gjennom selve stiftelsen eller gyldig hadde overtatt på den konstituerende generalforsamlingen, til tross for at selskapet ikke var registrert. Det ble videre lagt til grunn at det stiftede, men uregistrerte selskapet kunne slås konkurs på grunnlag av misligholdet av sine forpliktelser, og at konkursboet kunne inndrive det ikke innbetalte aksjeinnskuddet fra aksjonærene. Konkursvarsel kunne gis til selskapets styre, selv om generalforsamlingen hadde besluttet at selskapet var oppløst og styret fratrudd.

I det foreliggende tilfellet var selskapet oppløst som følge av manglende registrering. Selskapet var stiftet og organisert med det formål om å drive skipsfart.¹⁰⁸ Høyesterett mente derfor at en manglende registrering ikke kunne hindre at det insolvente selskapet kunne slås

¹⁰⁷ Jf. Rt. 1903 s. 391 side 392.

¹⁰⁸ Jf. Rt 1928 s. 329, side 332.

konkurs. Hensynet til banken som kreditor ser ut til å ha vært av stor betydning for Høyesteretts avgjørelse.

Rettspraksis viser ved flere anledninger at hensynet til kreditor står sentralt og tillegges stor vekt ved spørsmålet om det skal tillates konkursåpning etter at et aksjeselskap er endelig oppløst. Dette kommer til uttrykk blant annet ved at domstolene ofte tar utgangspunkt i en vurdering av kreditors rettslige interesse når spørsmålet er til behandling, og ikke selskapets stilling som konkurssubjekt. Rettspraksis viser videre at kreditor i utgangspunktet anses å ha rettslig interesse i de tilfeller hvor det er mulighet for omstøtelse. Dette kan illustreres med Rt. 1990 s. 791 og RG 1998 s. 1540 (Eidsivating).

I kjennelsen i Rt. 1990 s. 791 ble det åpnet konkursbehandling av et aksjeselskap til tross for at det var slettet i Foretaksregisteret etter reglene i aksjeloven av 1976 § 13-18. Kjennelsen fulgte opp det forhold at en endelig oppløsning ikke er til hinder for at en selskapskreditor kan slå aksjeselskapet konkurs. I det foreliggende tilfelle var aksjeselskapet insolvent og samtlige av aksjeselskapets aktiva var overtatt og solgt til pantekreditor. Kjæremålsutvalget anså til tross for dette at det ikke var tvilsomt at skattefogden som kreditor fortsatt hadde rettslig interesse i å få åpnet konkurs i det endelig oppløste selskapet. Som begrunnelse for sin avgjørelse viste Høyesteretts kjæremålsutvalg særlig til de mulighetene for omstøtelse som følger av en konkursåpning.¹⁰⁹ Kjennelsen viser også at hensynet til kreditorene står sentralt når spørsmålet om å åpne konkurs etter at selskapet er endelig oppløst skal avgjøres. At hensynet til kreditor tillegges stor vekt kan anses som en naturlig konsekvens av aksjeeiernes begrensede ansvar.

I RG 1998 s. 1540 (Eidsivating), ble aksjeselskapet Nortoft AS besluttet oppløst etter aksjeloven av 1976 § 13-1 og slettet i Foretaksregisteret. Bestemmelsen i aksjeloven av 1976 § 13-1 tilsvarer bestemmelsen om oppløsning etter beslutning av generalforsamlingen i någjeldende aksjelov § 16-1. Etter selskapet var endelig oppløst, ble det begjært konkurs av staten v/Skattefogden på grunnlag av et misligholdt krav på merverdiavgift. Skattefogden viste til Rt. 1990 s. 791 og anførte at slettingen av aksjeselskapet ikke var til hinder for at det kunne tas under konkursbehandling. Nortoft AS mente imidlertid at Høyesteretts begrunnelse for avgjørelsen i Rt. 1990 s. 791 var at det var vist til konkrete omstøtelsesrelevante forhold samt forretningstransaksjoner som kunne skjules ved sletting av selskapet. De la til grunn at

¹⁰⁹ Jf. Rt. 1990 s. 791, side 795.

den kjærende part hadde vist til det samme i denne saken, men at de ikke hadde konkretisert dette nærmere. Lagmannsretten forsto ikke Høyesteretts kjennelse i Rt. 1990 s. 791 på den måten at mulige omstøtelsesgrunnlag måtte konkretiseres for at det skulle være mulig å slå et selskap konkurs etter at det er oppløst.

De nevnte avgjørelsene viser at vurderingen av om en konkursåpning skal tillates hvor selskapet er oppløst kan deles i to. For det første er det en vurdering av om det foreligger et krav mot selskapet, og for det andre om selskapet fortsatt har noen form for verdier. Denne vurderingen kan blant annet sammenlignes med vurderingen som må gjøres for at et oppløst selskap skal tilkjennes partsevne, som er behandlet i punkt 3.2 foran. Den todelte vurderingen kan blant annet begrunnes i prosessøkonomiske hensyn. Det er lite lønnsomt for partene dersom saker som ikke vil få noen praktisk konsekvens, skal kunne reises for domstolene. Dersom slike saker kunne ha blitt reist, ville det også oppta unødvendig tid i domstolene. En samlet vurdering av rettspraksis taler for at det avgjørende spørsmålet er om det er behov for å kunne slå et oppløst og avvirket aksjeselskap konkurs.

At det kan åpnes konkurs i et endelig oppløst aksjeselskap følger også av juridisk litteratur.¹¹⁰ Ifølge Aarbakke mfl. er det ikke til hinder for at selskapet slås konkurs at det er besluttet oppløst av generalforsamlingen, jf. Rt. 1928 s. 329.¹¹¹ Uttalelsen legger til grunn at selskapet kan slås konkurs dersom det er besluttet oppløst etter asl. § 16-1. Aarbakke mfl. uttaler videre at det er utelukket å åpne konkurs i et selskap dersom beslutning om oppløsning er truffet ved dom eller kjennelse. Begrunnelsen for dette er som nevnt i punkt 2.3.4, at en oppløsning som besluttes av retten, har samme virkning som kjennelse om konkursåpning, jf. asl. § 16-17 annet ledd annet punktum og § 16-19 tredje ledd annet punktum.¹¹² Dersom det var mulig å åpne konkurs i de tilfellene hvor en beslutning om oppløsning er truffet av retten, ville dette føre til at det ble to kjennelser om konkursåpning. Spørsmålet blir videre om dette gjør seg gjeldende også etter at selskapet er endelig oppløst. Etter at selskapet er endelig oppløst som følge av en beslutning fra retten, er avviklingen avsluttet. Om det skulle være aktuelt med en konkursåpning etter den tid, fører det til en ny behandling av saken. Begrunnelsen for at selskapet ikke skal kunne slås konkurs etter at det er besluttet oppløst av retten vil derfor ikke

¹¹⁰ Jf. Andenæs (2016) side 626, og Aarbakke mfl (2012) side 853.

¹¹¹ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 852.

¹¹² Jf. Aarbakke mfl (2012) side 853.

lenger gjøre seg gjeldende på samme måte etter at selskapet er endelig oppløst. Dette taler for at det også er adgang til å åpne konkurs i et tilfelle hvor oppløsning er besluttet av retten etter at selskapet er endelig oppløst.

Det kunne ha ført til flere uheldige konsekvenser dersom det ikke var mulig å åpne konkurs i et endelig oppløst og avvirket selskap. En av begrunnelsene domstolene legger til grunn for at det tillates å åpne konkurs i et oppløst aksjeselskap er det forhold at et selskap ikke skal kunne unngå å bli slått konkurs ved å beslutte selskapet oppløst. Dersom en kunne unngå konkurs ved å beslutte selskapet oppløst og således slippe å stå til ansvar for blant annet uhederlig forretningsførsel og omstøtelige disposisjoner, kunne dette ha medført en svekkelse av folks tillit til domstolene. Om domstolene ikke hadde gitt adgang til å åpne konkurs i slike tilfeller, kunne det således ha medført en mulig omgåelse av konkursinstituttet. Aksjeselskapene kunne på denne måten ha besluttet selskapet oppløst for å unngå store krav fra kreditorer.

Det er lagt til grunn i Rt. 1990 s. 791 at en beslutning om oppløsning av et aksjeselskap ikke fører til at kravene mot selskapet prekluderer. Dette medfører at kravene i utgangspunktet forfaller ved avtalt forfallstidspunkt. Var konkursadgangen utelukket ville kreditorene i slike tilfeller ha vært dårlig stilt dersom selskapet misligholdt et eventuelt krav. En slik løsning kunne ha medført en ulempe for selskapsformen, da risikoen ved å gå inn som kreditor i et aksjeselskap hadde blitt større. Selskapsformen kunne som følge av dette ha blitt mindre attraktiv for kreditorene.

I RG 2005 s. 702 (Gulating) var et aksjeselskap endelig oppløst og slettet i Foretaksregisteret før det ble begjært konkurs som følge av merverdiavgift. Lagmannsretten konkluderte her, som i RG 1998 s. 1540 (Eidsivating), med at selskapet kunne tas under konkursbehandling. Lagmannsretten la i denne saken til grunn at kreditoren hadde rettslig interesse i å begjære det oppløste selskapet konkurs, og begrunnet dette blant annet med henblikk til spørsmålet om en eventuell konkursskarantene.¹¹³

Konkursskarantene regnes som et nødvendig virkemiddel for å slå ned på straffbare handlinger i forbindelse med uforsvarlig forretningsførsel eller konkurs, jf. kkl. § 142 første ledd. Etter bestemmelsens tredje ledd innebærer konkursskarantenen at *"skyldneren i et tidsrom av to år regnet fra konkursåpningen ikke kan stifte selskap (...) eller påta seg eller reelt utøve nye verv*

¹¹³ Jf. RG 2005 s. 702, side 702.

som medlem eller varamedlem av styret eller som daglig leder (...)”. Formålet med karantenereglene er å stoppe såkalte ”*konkursgjengere*”.¹¹⁴ Reglene blir sett på som en del av kampen mot økonomisk kriminalitet. Dersom det ikke var mulig å åpne konkurs i et oppløst aksjeselskap, kunne dette medføre at en eventuell konkursskarantene for ledelsen kunne unngås ved at selskapet ble besluttet oppløst. At det er mulig å åpne konkurs i et oppløst aksjeselskap kan etter dette anses å ha gode grunner for seg.

Et endelig oppløst aksjeselskap har i utgangspunktet avsluttet virksomheten sin, og anses ikke lenger for å eksistere. Som følge av dette reises det spørsmål om hvordan en konkursbehandling kan gjennomføres i et selskap som allerede er endelig oppløst og avviklet. Et par av problemstillingene som dukker opp ved gjennomføring av en slik konkursbehandling er besvart i loven.

Et problem kan være at det er vanskelig å få nødvendig informasjon fra aksjeselskapet. Dette forhold er forsøkt løst gjennom asl. § 16-10 tredje ledd, som stadfester en plikt for avviklingsstyret til å oppbevare ”*selskapsdokumentasjonen*” i minst ti år etter regnskapsårets slutt det året selskapet ble endelig oppløst, jf. asl. § 1-6.¹¹⁵ Selskapsdokumentasjonen omfatter etter forarbeidene blant annet aksjeeierboken og protokoller for de ulike selskapsorganene.¹¹⁶ Det vil også kunne pålegges avviklingsstyret andre plikter etter at et selskap er endelig oppløst, blant annet i tilknytning til etterutlodninger, jf. asl. § 16-11, omtvistede eller uvisse fordringer, jf. asl. § 16-19, og etterfølgende konkurs. I juridisk litteratur antas det videre at avviklingsstyret har en viss plikt til å ivareta de samme interessene som det pliktet å ivareta før slettingen av selskapet.¹¹⁷

Etter konkurslovens regler er det også pålagt tidligere styremedlem i et endelig oppløst aksjeselskap en plikt til å bistå med opplysninger i de tilfeller hvor det er avsagt kjennelse om konkurs. Dette kommer til uttrykk i kkl. § 108 første ledd som legger til grunn at bestemmelsene i kkl. §§ 101 til 107, jf. § 75 fjerde ledd, gjelder tilsvarende for den som har vært styremedlem, dersom skyldneren er en sammenslutning. Bestemmelsen viser til kkl.

¹¹⁴ Jf. Ot.prp. nr.39 (1982-83) pkt. 3.1 s.4 flg, og Ot.prp. nr. 50 (1980-81) kap. 3.

¹¹⁵ Jf. Bråthen (2017b) side 109-111.

¹¹⁶ Jf. Prop. 122 L (2016-2017) s. 22 og 107.

¹¹⁷ Jf. Andenæs (2016) side 627.

§ 101, som pålegger en plikt til å skaffe til grunn opplysninger om aksjeselskapets økonomiske forhold.

3.7 Reglene om foretaksansvar

3.7.1 Innledning

Det reises videre spørsmål rundt hvordan reglene om foretaksansvar stiller seg etter at et selskap er endelig oppløst og avviklet. Reglene om foretaksstraff fremgår av straffeloven¹¹⁸ av 2005 kapittel 4. Bestemmelsene viderefører så godt som uendret bestemmelsene i straffeloven av 1902 kapittel 3a, henholdsvis § 48 bokstav a og § 48 bokstav b. For skyldkravet er det imidlertid gjort endringer etter den nye loven.

Skyldvilkåret står sentralt på strafferettens område. Utgangspunktet i norsk rett er at det må foreligge skyld for å ilegge straffansvar. Dette medfører at straffansvar i utgangspunktet ikke kan ilegges til upersonlige rettssubjekter. Selskapet som sådan kan ikke utvise skyld, og kan bare handle gjennom de som opptrer som representanter for selskapet. Bestemmelsene om foretaksstraff kom som følge av dette først inn i straffeloven i 1991. Før den tid var det vanskelig å ilegge et foretak straff.¹¹⁹

3.7.2 Straffeloven § 27

Straffeloven § 27 omhandler foretaksstraff. Bestemmelsens første ledd lyder: *”Når et straffebud er overtrådt av noen som har handlet på vegne av et foretak, kan foretaket straffes. Det gjelder selv om ingen enkeltperson har utvist skyld eller oppfylt vilkåret om tilregnelighet, jf. § 20”*. Av ordlyden kan det utledes at spørsmålet om foretaksstraff kan ilegges forutsetter at det er foretatt en straffsanksjonert handling. Dette kommer også til uttrykk i lovforarbeidene, hvor det legges til grunn at enhver straffsanksjonert overtredelse i prinsippet kan gi grunnlag for å straffe et foretak.¹²⁰ For at foretaket skal kunne straffes stiller bestemmelsen videre et vilkår om at den som har overtrådt straffebudet må ha handlet *”på vegne av et foretak”*. Ordlyden legger her til grunn at den som har foretatt overtredelsen av straffebudet må ha hatt positiv hjemmel til å handle for den representerte for at foretaket skal

¹¹⁸ LOV-2005-05-20-28, heretter ofte forkortet ”strl”.

¹¹⁹ Jf. Magnus Matningsdal, ”straffansvar for foretak”, *jussens venner*, 1996, side 98-99.

¹²⁰ Jf. Ot.prp. nr. 27 (1990-1991) kap. 3 side 8-12.

kunne straffes. Slik hjemmel kan finnes i både lov, avtale og sedvane.¹²¹ Det er klart at arbeidstakere har den nødvendige tilknytningen. Også selvstendige oppdragstakere faller imidlertid inn under vilkåret.¹²² Det er dette vilkåret som medfører at selskapet som et selvstendig rettssubjekt kan straffes til tross for at selskapet som sådan ikke kan utføre handlingen.

Bestemmelsen i strl. § 27 første ledd fastslår videre at foretaket kan straffes *”selv om ingen enkeltpersoner har utvist skyld eller oppfylt vilkåret om tilregnelighet”*. Ordlyden taler for at et foretak kan straffes til tross for at straffevilkårene om skyld og tilregnelighet ikke er oppfylt. Dette er også lagt til grunn i forarbeidene, hvor det uttales at tilføyelsen er *”ment å gi uttrykk for at det ikke skal være et vilkår for å straffe et foretak at en eller flere personer har oppfylt de subjektive straffbarhetsvilkårene. Formålet er å utvide området for foretaksstraffen i forhold til etter gjeldende rett i tilfeller hvor ingen enkeltperson har utvist skyld”*.¹²³

Straffeloven § 27 annet ledd legger til grunn hvilke juridiske personer som faller inn under ordlyden *”foretak”* og som således kan straffes etter første ledd. Av strl. § 27 annet ledd følger det at et selskap er å regne som et *”foretak”*. Det følger videre av lovforarbeidene at både selskaper med ubegrenset, begrenset og blandet ansvar omfattes av ordlyden *”selskap”*.¹²⁴ Dette medfører at et aksjeselskap kan straffes etter strl. § 27.

3.7.3 Når aksjeselskapets identitet som strafferettslig subjekt oppstår og opphører

Det reises videre spørsmål om når et aksjeselskaps identitet som strafferettslig subjekt kan anses å oppstå og opphøre. Spørsmålet er ikke direkte regulert i loven. Når det gjelder spørsmålet om når et aksjeselskaps identitet som strafferettslig subjekt oppstår, er det nærliggende å forstå uttrykket på den måten at det refererer seg til gyldig stiftede aksjeselskaper etter reglene i aksjeloven. En forutsetning for at selskapet kan ilegges bøtestraff etter straffeloven, er nettopp at selskapet eksisterer som selskapsrettslig og dermed

¹²¹ Jf. Magnus Matningsdal, *Norsk Lovkommentar til straffeloven*, www.rechtsdata.no, note 156. Noter er sist revidert 30.08.2017.

¹²² Jf. Eskeland (2015) Eskeland, Ståle, *Strafferett*, 4 utg. Oslo 2015, side 368.

¹²³ Jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) kap. 30.1 s. 431.

¹²⁴ Jf. Ot.prp. nr. 27 (1990-1991) kap. 7.1 s. 25 og s. 27.

formuerettslig rettssubjekt. Utgangspunktet regnes derfor for å være at aksjeselskapets stilling som strafferettslig subjekt oppstår ved stiftelse etter aksjelovens regler.¹²⁵

Som følge av dette stilles det videre spørsmål om registrering i Foretaksregisteret også må anses som et vilkår for å kunne ilegge aksjeselskapet foretaksstraff. Som nevnt i punkt 2.2 innebærer bestemmelsen i asl. § 2-20 at selskapet må være registrert i Foretaksregisteret for å ha fullstendig partsevne i privatrettslige forhold. Straffansvaret som aksjeselskapet kan pådra seg etter strl. § 27 følger imidlertid av lov.¹²⁶ Dette taler for å tolke bestemmelsen slik at aksjeselskapet kan pålegges straffansvar før det er registrert. Dette medfører at et registrert aksjeselskap kan holdes ansvarlig for straffesanksjoner som er begått før de er registrert, men etter de er stiftet.¹²⁷ Aksjeselskapet kan således anses som strafferettslig subjekt etter det er stiftet etter regelen i asl. § 2-9. Det kan derfor ikke holdes ansvarlig for lovbrudd begått før den tid.

Spørsmålet er videre når et aksjeselskap kan anses å opphøre som strafferettslig subjekt. Utgangspunktet må her være at et aksjeselskaps identitet som strafferettslig subjekt opphører når selskapet er endelig oppløst etter aksjelovens regler. Det kan imidlertid oppstå situasjoner hvor et aksjeselskap blir oppløst før straffesaken er avsluttet eller straffen fullbyrdet. Spørsmålet blir derfor om straffansvaret i slike tilfeller fortsatt kan gjøres gjeldende. Et tilfelle hvor dette problemet settes på spissen er dersom et lovbrudd er begått før selskapet besluttes oppløst, men rettskraftig dom mot selskapet ikke foreligger før generalforsamlingen har godtatt sluttoppgjøret.

Det preventive formålet med foretaksstraffen taler for at det burde være mulig å holde det endelig oppløste selskapet straffansvarlig i slike tilfeller. Dersom dette ikke skal være mulig, kan aksjeeierne unngå et eventuelt straffansvar ved å beslutte selskapet oppløst etter den straffbare handlingen er utført, men før en eventuell straffesak er avgjort. I de tilfeller hvor det heller ikke er mulig å holde noen personlig ansvarlig for lovbruddet, innebærer en oppløsning av selskapet en risiko for at lovbruddet ikke vil få noen konsekvens. Dette kan

¹²⁵ Jf. Knut Høivik, *Foretaksstraff*, 1. utg. Oslo, 2012, nettutgave, side 340. Se avhandlingens punkt 2.1 om stiftelse av aksjeselskap og punkt 2.2 om aksjeselskapets status som selvstendig rettssubjekt.

¹²⁶ Jf. Høivik (2012) side 340.

¹²⁷ Jf. Høivik (2012) side 340.

være uheldig dersom lovbruddet har medført økonomiske fordeler for aksjeselskapet.¹²⁸ Ettersom de oppløste selskapene ofte er tømt for verdier er imidlertid de praktiske konsekvensene en straffedom kan ha mot et oppløst selskap varierende. Dette er også lagt til grunn ved flere av punktene tidligere i avhandlingen.¹²⁹ Det vil således ikke finnes ”*noe foretak å fullbyrde straffen overfor*”.¹³⁰ Selskapskreditorene har etter asl. § 16-7 fått dekket sine krav, og den resterende formuesmassen er utdelt til aksjeeierne etter asl. § 16-9.¹³¹

Avhandlingens kapittel 3 viser at det er utviklet enkelte ulovfestede regler om det oppløste selskapets rettssubjektivitet. Samlet sett ser det ut til at det oppløste og avviklede selskapet ofte innrømmes rettssubjektivitet hvor det kan være av praktisk betydning. Spørsmålet blir videre om disse reglene også har overføringsverdi til det oppløste aksjeselskapets strafferettslige subjektivitet.

Det er i punkt 3.6 lagt til grunn at en endelig oppløsning og sletting i Foretaksregisteret ikke er til hinder for at selskapet kan slås konkurs. Dette taler for at en strafferettslig dom mot det oppløste aksjeselskapet kan gi grunnlag for en etterfølgende begjæring om konkurs. Etter dekl. § 9-7 nr. 4 b) vil denne bøtestraffen imidlertid være etterprioritert i selskapets konkursbo. Dette medfører at mulighetene til inndrivelse av bøtestraffen på denne måten vil være lite praktisk.¹³²

I avhandlingens punkt 3.2 er det videre lagt til grunn at et oppløst og slettet aksjeselskap som hovedregel ikke har sivilrettslig partsevne, men at rettspraksis har vist at det foreligger unntak fra denne hovedregelen blant annet hvor ikke alle selskapets midler er fordelt. Det oppløste aksjeselskapets sivilrettslige partsevne kan på denne måten i utgangspunktet begrenses til å gjelde tvister knyttet til de ufordelte midlene. En konsekvens av dette kan være at det oppløste selskapet som part også kan ilegges rettergangsbot etter domstolloven §§ 202-204, jf. strl. § 27. Det forhold at det foreligger ufordelte midler som tilhører det oppløste selskapet, medfører at en bøtestraff kan dekkes av disse midlene.¹³³ På denne måten kan en

¹²⁸ Jf. Høivik (2012) side 342.

¹²⁹ Se blant annet avhandlingens punkt 3.6.

¹³⁰ Jf. Ot.prp.nr.27 (1990-1991) side 42.

¹³¹ Jf. Høivik (2012) side 343.

¹³² Jf. Høivik (2012) side 343.

¹³³ Jf. Høivik (2012) side 344.

strafferettslig dom mot et oppløst aksjeselskap ha praktiske konsekvenser. Dette taler for at et aksjeselskap også kan holdes straffansvarlig i de tilfeller hvor selskapet har ufordelte midler etter en endelig oppløsning.

Et praktisk behov for å ilegge det endelig oppløste selskapet bøtestraff kan også oppstå i tilfeller hvor det ikke foreligger ufordelte midler. Det følger av asl. § 16-12 at aksjeeierne er personlig objektivt og solidarisk ansvarlig overfor *”kreditorer som ikke har fått dekning etter § 16-7 inntil verdien av det som vedkommende har mottatt som utdeling etter § 16-9”*.

Dersom det ilegges et straffansvar mot det oppløste selskapet, kan asl. § 16-12 aktualisere seg i de tilfeller hvor selskapet ikke har ufordelte midler.¹³⁴

Problemstillingen er også behandlet kort i lovforarbeidene, hvor det på side 430-431 uttales følgende: *”Dersom et foretak oppløses, vil det bero på de konkrete omstendighetene om ansvaret kan gjøres gjeldende. Har foretaket og virksomheten opphørt, finnes det normalt ikke noe foretak som kan holdes ansvarlig”*.¹³⁵ Etter ordlyden er utgangspunktet at selskapet ikke kan holdes ansvarlig etter at det er endelig oppløst. Det kan imidlertid tenkes at unntak kan foreligge ettersom ordlyden legger til grunn at foretaket *”normalt”* ikke kan holdes ansvarlig. Ordlyden gir her uttrykk for at et oppløst foretak kan straffes dersom behovet er stort nok. Dersom virksomheten for eksempel ikke er fullstendig opphørt, og det således er en mulighet for at det fortsatt er verdier i selskapet, vil dette være et moment som taler for at foretaksstraff kan ilegges. Dette tilfellet kan sammenlignes med flere av drøftelsene over, blant annet drøftelsen om partsevne i punkt 3.2 og drøftelsen om det oppløste selskapet som konkurssubjekt i punkt 3.6.

3.7.4 Foretaksstraff etter at selskapet er oppløst som følge av konkurs

I normaltilfellene opphører et selskap å eksistere som selvstendig rettssubjekt først ved konkursavslutning, jf. kkl. § 138 annet ledd. I de tilfeller hvor det er åpnet konkurs i et selskap er det imidlertid sjelden formålstjenelig å fortsette en straffeforfølgning mot selskapet.

Det kan være usikkert om en straffedom mot et selskap som er under konkursbehandling kan anmeldes i boet som en dividendefordring, jf. dekl. § 6-1. I slike tilfeller kan det hevdes at

¹³⁴ Jf. Høivik (2012) side 344.

¹³⁵ Jf. Ot.prp.nr. 90 (2003-2004), side 430-431.

bøtestraffen ikke oppstår før det foreligger rettskraftig dom, jf. Grunnloven¹³⁶ § 96, og at kravet således ikke eksisterte ved åpningen av boet. Et slikt krav vil også være etterprioritert etter dekningslovens regler, jf. dekl. § 9-7 nr. 4 bokstav b. Det forhold at selskapet ved en konkurs mister rådigheten over sin formue, samt at aksjonærene ikke er personlig ansvarlig for selskapets forpliktelser, medfører at det er svært begrenset mulighet til å inndrive en bøtestraff mot et selskap som er slått konkurs.¹³⁷

Det kan reises spørsmål om foretaksansvaret opphører eller kan overføres dersom et selskap går konkurs. Kan foretaksansvaret adresseres til boet kan det på denne måten gjøres gjeldende som massefordring. Dette forholdet er ikke regulert i verken konkurs- eller dekningsloven. Det avgjørende må derfor være om debitorselskapet og konkursboet kan anses som samme foretak i henhold til strl. § 27.

Konkurslovgivningen bygger på at konkursboet er et eget rettssubjekt som gjennom sine organer representerer skyldnerens fordringshavere og overtar rådigheten over skyldnerens formue.¹³⁸ Foretaksdefinisjonen i strl. § 27 bygger også på dette. Både aksjeselskaper og konkursbo faller inn under straffelovens foretaksbegrep.¹³⁹

I forarbeidene til straffeloven er det lagt til grunn en hovedregel om at straffansvaret følger med dersom et foretak blir overdratt, fisjonert eller fusjonert. I Ot.prp. nr. 27 (1990-1991) står det følgende på side 42:

”Dersom virksomheter er fortsatt under en ny selskapskonstruksjon – som følge av overtakelse, fusjon, fisjon, endret ansvarsforhold m.v. – må det foretas en konkret vurdering av om overtredelsen kan sies å være begått på vegne av også det nye foretaket...”

Dersom konkursboet viderefører selskapets faktiske virksomhet og trer inn i selskapets kontrakter etter dekningsloven kapittel 7, kan det hevdes at debitorselskapets funksjonelle identitet videreføres gjennom konkursboet.¹⁴⁰ I et slikt tilfelle kan det være at både

¹³⁶ LOV-17-05-1814.

¹³⁷ Jf. Høivik (2012) side 359-360.

¹³⁸ Jf. Mads Henry Andenæs, *Konkurs*, 3. utg. Oslo 2009, side 21.

¹³⁹ Jf. Eskeland (2015) side 358.

¹⁴⁰ Jf. Høivik (2012) side 360.

debitorsselskapets ledelse og de ansatte deltar i den videre virksomheten på boets hånd. Forvaltningen av debitorselskapet går også ved en konkursåpning over til skifteretten og bobestyrer.¹⁴¹

Dersom en regel om at straffansvaret følger med kan gjøres gjeldende, kan konkursboet således kan holdes ansvarlig for debitorselskapets lovbrudd før konkurs. Begrunnelsen for dette er at foretaksstraffen vil være en etterprioritert dividendefordring etter dekl. § 9-7 nr. 4 bokstav b dersom en dom blir rettskraftig avgjort før det åpnes konkurs i selskapet. Dersom straffesaken ikke er avgjort før det åpnes konkurs, og regelen om at ansvaret skal kunne gjøres gjeldende mot boet legges til grunn, vil foretaksstraffen få status som en massefordring.¹⁴² Det er vanskelig å se gode grunner som kan begrunne dette utfallet.

Regelen må etter dette være at konkursboet ikke kan være ansvarlig for debitorselskapets lovbrudd begått før konkurs.¹⁴³ At konkursboet ikke kan være ansvarlig for lovbrudd begått før konkurs taler videre for at foretaksstraff ikke kan gjøres gjeldende etter at selskapet er oppløst som følge av konkurs. Oppløsningsgrunnlaget kan etter dette være av betydning for reglene om det kan ilegges foretaksstraff etter at et selskap er endelig oppløst.

3.8 Det oppløste aksjeselskap som eier av ikke utdelte eiendeler

3.8.1 Innledning

I avhandlingens punkt 3.2 til 3.7 er det lagt til grunn at et oppløst aksjeselskap etter omstendighetene har blitt innrømmet rettssubjektivitet i flere forskjellige rettsforhold. Et siste eksempel på unntak fra at aksjeselskapet mister sin status som selvstendig rettssubjekt etter det er endelig oppløst fremgår av asl. § 16-11. Denne bestemmelsen avløste aksjeloven av 1976 § 13-14 tredje ledd og regulerer etterutlodning av midler som viser seg å tilhøre det oppløste selskapet.

3.8.2 Aksjeloven § 16-11

Etter asl. § 16-11 første punktum skal *”det som måtte tilfalle selskapet av beløp som er avsatt etter § 16-9 annet ledd, utdeling til aksjeeiere som ikke blir hevet, og det som for øvrig måtte*

¹⁴¹ Jf. Høivik (2012) side 360.

¹⁴² Jf. Høivik (2012) side 360.

¹⁴³ Jf. Høivik (2012) side 360.

vise seg å tilhøre det oppløste selskapet, utloddet etterskuddsvis". Bestemmelsen legger til grunn at det skal foretas en etterutlodning dersom det etter en endelig oppløsning av selskapet foreligger midler som tilhører det oppløste selskapet som sådan. Bestemmelsens ordlyd forutsetter imidlertid at det etter godkjenningen av sluttoppgjøret kan fremkomme eiendeler som tilhører selskapet og som ikke er disponert. Som eksempel på at dette kan skje er tilfeller hvor en avskrevet fordring likevel inngår, eller dersom selskapet får tilbake penger etter deponeringsloven § 6 annet ledd.¹⁴⁴

Dersom beløpet som tilhører det oppløste aksjeselskapet er så lite at et utlodning vil volde en uforholdsmessig ulempe eller kostnad, følger det av bestemmelsens annet punktum at avviklingsstyret kan anvende det til veldedige, humanitære eller miljømessige formål.

Foreligger det et tilfelle hvor det skal gjøres en etterutlodning av midler, forutsetter aksjeloven at det er avviklingsstyret som skal tre i funksjon og foreta etterutlodningen, samt avlegge et etteroppgjør.¹⁴⁵ Bestemmelsen forutsetter at avviklingsstyret har både en rett og en plikt til å foreta det som er nødvendig, og på samme måte forutsetter den at selskapet må regnes som et selvstendig rettssubjekt i denne forbindelsen. Dette kommer til uttrykk blant annet i LG 2008-102575 (Gulating). I denne saken kom Lagmannsretten til at et frivillig avviklet aksjeselskap ved avviklingsstyret skulle ha vært gjort til saksøkt, og ikke privatpersonen som hadde vært aksjonær og leder av styret og avviklingsstyret. Saken gjaldt i utgangspunktet et krav om avtalerevisjon og krav om medvirkning til oppfyllelse av kontrakt. Lagmannsretten brukte imidlertid bestemmelsen i asl. § 6-11 til å begrunne hvorfor privatpersonen ikke hadde passiv søksmålskompetanse i den foreliggende saken. Lagmannsretten uttalte følgende i sin vurdering:

"I motsetning til det som gjelder ved valg av vanlig styre i et aksjeselskap, gjelder ingen klar tidsbegrensning for et avviklingsstyre. Funksjonstiden er ubestemt inntil avviklingen er avsluttet. Det er ikke grunnlag for uten unntak å la dette tidspunktet falle sammen med tidspunktet for sletting av selskapet i foretaksregisteret. Av aksjeloven § 16-11 følger at det er forutsatt at et selskap kan få/ha midler også etter at det er blitt slettet fra Foretaksregisteret. For disse midlene skal det skje etterutlodning. Når ingen

¹⁴⁴ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 876.

¹⁴⁵ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 876.

spesielt er oppgitt som ansvarlig for dette, legges det til grunn at det må være avviklingsstyrets ansvar.”

Lagmannsretten konkluderte med at det ikke var grunnlag for å fritta selskapet ved dets avviklingsstyre for dette ansvaret for så å legge det på en privatperson som hadde gjort tjeneste i avviklingsstyret. Ettersom det var selskapets midler som skulle fordeles, var kompetansen til å gjennomføre denne fordelingen tillagt det avviklede selskapet ved avviklingsstyret.

At selskapet må regnes som et selvstendig rettssubjekt i denne forbindelse fremgår også forutsetningsvis blant annet av Rt. 1990 s. 791. Til tross for at det i denne kjennelsen var spørsmål om et oppløst aksjeselskap kunne tas under konkursbehandling, har den overføringsverdi i form av at det også i konkurstilfeller er et sentralt spørsmål om selskapet fortsatt innehar en form for verdier. At bestemmelsen forutsetter at selskapet må regnes som selvstendig rettssubjekt medfører at det er det oppløste selskapet som sådant som anses som eier. Midlene anses etter dette ikke for å tilhøre aksjonærene som sameie.¹⁴⁶ Utlodningen følger videre de alminnelige regler i asl. § 16-9, og må skje etter at midlene i tilfelle er omgjort i penger etter asl. § 16-8.¹⁴⁷

Den rettspraksis som under punkt 3.6 legger til grunn at konkurs kan åpnes i et slettet selskap må også bygge på forutsetningen om at midlene ikke anses for å tilhøre aksjonærene som sameie. Begrunnelsen for dette er at et sameie ikke er gjenstand for egen konkursbehandling. Dette kommer også til uttrykk i Rt. 1990 s. 791.¹⁴⁸

Når asl. § 16-9 annet ledd nevner *”omtvistede forpliktelser”*, antydes det at meningen er at det oppløste selskapet ved avviklingsstyret også er et eget prosessubjekt. Det samme antas også å gjelde i relasjon til søksmål om *”det som for øvrig måtte vise seg å tilhøre det oppløste selskapet”*, jf. asl. § 6-11 første punktum.¹⁴⁹ Dette kommer til uttrykk i Rt. 2005 s. 227, som gjaldt spørsmålet om et krav kan inndrives på vegne av et avviklet selskap. I denne saken ble selskapet ansett for å ha partsevne i forhold til krav som ikke var fordelt, men som tilhørte

¹⁴⁶ Jf. Aarbakke mfl (2012) side 876.

¹⁴⁷ Jf. Andenæs (2016) side 627.

¹⁴⁸ Jf. Andenæs (2016) side 627.

¹⁴⁹ Jf. Andenæs (2016) side 627.

selskapet. Til tross for at selskapet tidligere var slettet i Foretaksregisteret, var det styreformann i avviklingsstyret som fremmet saken for det oppløste selskapet.

Dersom midlene skriver seg fra en disposisjon fra tredjemann, vil det imidlertid bero på en tolkning av disposisjonen om midlene skal tilfalle det oppløste selskapet.¹⁵⁰ I Rt. 1924 s. 542 ble disponenten kjent personlig berettiget til en nybyggingsrett etter at et skipsselskap ble oppløst i 1916 som følge av at dets eneste skip var torpedert. I det foreliggende tilfellet var det gjort en avtale mellom Norges Rederforbund og den engelske stat som sikret norske redere med torpederte skip nybyggingsrett ved engelske verft etter krigen. Dommen ble avsagt med 5 mot 2 stemmer. Flertallet mente at bestemmelsen etter sin forhistorie bevisst tillå disponenten i oppløste selskaper en personlig rett, til tross for at selskapsaktiva som fremkommer etter oppløsningen må utloddes til aksjonærene. Etter en tolkning av disposisjonen kom Høyesterett til at midlene ikke tilhørte det oppløste selskapet.

Også i forhold til asl. § 16-11 er det i utgangspunktet en vurdering av om det er et behov for å utføre en etterutlodning. Dersom det ikke er verdier i selskapet foreligger det ikke et behov, og bestemmelsen i asl. § 16-11 gjør seg således ikke gjeldende.

Spørsmålet er videre om oppløsningsgrunnlaget har betydning for om asl. § 16-11 kan komme til anvendelse. Ved oppløsning etter asl. § 16-1 kan det etter omstendighetene bli aktuelt med utdeling til aksjeeierne av annet enn utbytte etter asl. § 8-1, jf. asl. § 16-9. Ved oppløsning etter asl. § 16-1 er det på det rene at det kan være aktuelt med en etterskuddsvis etterutlodning etter den endelige oppløsningen, jf. asl. § 16-11. I dette tilfellet gir deponeringsloven § 8, jf. § 1 hjemmel for at selskapet kan bli kvitt betalingsforpliktelsen.¹⁵¹

Beslattes selskapet derimot oppløst ved kjennelse eller dom av retten eller etter dom etter krav fra aksjeeier, skjer avvikling etter reglene i konkursloven og dekningsloven, jf. asl. § 16-18. Aksjelovens avviklingsregler kommer således ikke til anvendelse. At avviklingen skjer etter reglene i konkurs- og dekningsloven betyr normalt at retten oppnevner en bostyrer og at aksjeeierne mister rådigheten over selskapet. En eventuell utdeling til aksjeeier eller deponering foretas i slike tilfeller av bostyrer.¹⁵² Ettersom bestemmelsen forutsetter at

¹⁵⁰ Jf. Andenæs (2016) side 627.

¹⁵¹ Jf. Marit Wenda Kjorsvik, "Herreløse aksjer", *NTS 2014:1*, side 10.

¹⁵² Jf. Kjorsvik (2014) side 10.

utlodningen etter § 16-11 skal skje ved avviklingsstyret, taler dette for at bestemmelsen ikke kommer til anvendelse med mindre selskapet er oppløst etter asl. § 16-1. På grunnlag av at selskapets midler etter det er slått konkurs tilhører konkursboet, taler også dette for at asl. § 16-11 ikke kan anvendes i slike tilfeller. Oppløsningsgrunnen kan således være av betydning for spørsmålet om asl. § 16-11 kommer til anvendelse.

4 Avslutning

Avhandlingens tema har knyttet seg til i hvilken utstrekning et endelig oppløst aksjeselskap kan ha sin status som selvstendig rettssubjekt i behold. Et aksjeselskap mister i utgangspunktet sin stilling som selvstendig rettssubjekt etter at selskapet er endelig oppløst. Gjennomgangen har vist at det er flere unntak fra dette utgangspunktet.

Det er et sentralt fellestrekk som går igjen ved flere av unntakene. Dette er spørsmålet om det foreligger et behov for at det oppløste aksjeselskapet fortsatt skal ha sin rettsstilling i behold. Hvorvidt det foreligger et sterkt nok behov må avgjøres ut fra en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. Det er av stor betydning for spørsmålet om det fortsatt er verdier å hente i det oppløste selskapet, samt om søksmålet kan få praktisk betydning.

Endelig er det lagt til grunn at oppløsningsgrunnlaget i enkelte tilfeller kan være av betydning for om selskapet kan ha en form for rettsevne i behold etter endelig oppløsning. Begrunnelsen for dette er at selskapets økonomiske stilling kan være svært annerledes i et selskap som er frivillig oppløst av generalforsamlingen enn i et selskap som er tvangsoppløst eller oppløst som følge av en konkurs. Av betydning er også at de forskjellige oppløsningsgrunnlagene reguleres av ulike regelsett.

Kildeliste

Litteraturliste

- Aarbakke mfl. (2012) Aarbakke, Magnus, Asle Aarbakke, Gudmund Knudsen, Tone Ofstad og Jan Skåre, *Aksjeloven og allmennaksjeloven kommentarutgave*, 3. utgave (Oslo 2012).
- Andenæs (2009) Andenæs, Mads Henry, *Konkurs*, 3. utgave (Oslo 2009).
- Andenæs (2016) Andenæs, Mads Henry, *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, 3. utgave (Oslo 2016).
- Bråthen (2009) Bråthen, Tore, *Styremedlem og aksjonær*, 2. utgave (Oslo 2009).
- Bråthen (2017a) Bråthen, Tore, *Selskapsrett*, 5. Utgave (Oslo, 2017).
- Bråthen (2017b) Bråthen, Tore og Stine Winger Minde, ”Nye norske regler om utarbeidelse og oppbevaring av selskapsdokumentasjon og kommunikasjon mellom aksjonærer og aksjeselskap”, *Nordisk tidsskrift for selskapsrett*, NTS 2017:2/3, side 104-115.
- Eskeland (2015) Eskeland, Ståle, *Strafferett*, 4. utgave (Oslo 2015).
- Høivik (2006) Høivik, Knut, ”Samarbeidsproblemer som grunnlag for en aksjeeiers krav om oppløsning av selskapet”, *Lov og rett*, 2006, s. 131-155.
- Høivik (2012) Høivik, Knut, *Foretaksstraff*, 1. utgave (Oslo 2012).
- Kjørsvik (2014) Kjørsvik, Marit Wenda, ”Herreløse aksjer”, *Nordisk tidsskrift for selskapsrett*, NTS 2014:1.
- Matningsdal (1996) Matningsdal, Magnus, ”Straffansvar for foretak”, *Jussens venner*, 1996.
- Matre (2001) Matre, Hugo P, ”Hva er en aksjonær?”, *Nordisk tidsskrift for selskapsrett*, NTS 2001:4, side 395-406.
- Rosén (2015) Rosén, Karl, ”Økonomiske rammer for gransking etter aksjelovene”, *Nordisk tidsskrift for selskapsrett*, NTS 2015:4.
- Skoghøy (2017) Skoghøy, Jens Edvin A., *Tvisteløsning*, 3. utgave (Oslo 2017).
- Woxholth (2014) Woxholth, Geir, *Selskapsrett*, 5. utgave (Oslo 2014).
- Woxholth (2014) Woxholth, Geir, *Selskapsrett i et nøtteskall*, 2. utgave (Oslo 2014).

Lover

- Lov 17. Mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov
- Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene

- Lov 17. februar 1939 nr. 2 om deponering i gjeldshøve
- Lov 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper
- Lov 08. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs
- Lov 08. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett
- Lov 21. juni 1985 nr. 78 om registrering av foretak
- Lov 21. juni 1985 nr. 83 om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper
- Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper
- Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff
- Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister

Lovforarbeider

Norges offentlige utredninger:

- NOU 1992:29 Lov om aksjeselskaper
- NOU 2001:32 Rett på sak Lov om tvisteløsning (tvisteloven)

Proposisjoner:

- Ot.prp. nr. 50 (1980-1981) Om A) lov om gjeldsforhandling og konkurs (konkursloven) B) lov om fordringshavernes dekningsrett (dekningsloven) C) lov om ikrafttredelse av ny gjeldsforhandlings- og konkurslovgivning m m
- Ot.prp. nr. 39 (1982-1983) Om A) lov om gjeldsforhandling og konkurs (konkursloven) B) lov om fordringshavernes dekningsrett (dekningsloven) C) lov om ikrafttredelse av ny gjeldsforhandlings- og konkurslovgivning m m
- Ot.prp. nr. 50 (1984-1985) Om A) lov om registrering av foretak B) lov om enerett til firma og andre forretningskjennetegn (fimaloven) C) lov om prokura
- Ot.prp. nr. 27 (1990-1991) Om lov om endringer i straffeloven m.m. (straffansvar for foretak)
- Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven)
- Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven)
- Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)
- Prop. 122 L (2016-2017) Endringer i aksjelovgivningen mv. (modernisering og forenkling)

Rettspraksis

Høyesterettspraksis:

- Rt. 1903 s. 391
- Rt. 1924 s. 542
- Rt. 1928 s. 329
- Rt. 1930 s. 1355
- Rt. 1979 s. 375
- Rt. 1988 s. 1161
- Rt. 1990 s. 132
- Rt. 1990 s. 791
- Rt. 1992 s. 931
- Rt. 1992 s. 1668
- Rt. 1992 s. 1697
- Rt. 1993 s. 361
- Rt. 1993 s. 878
- Rt. 1993 s. 902
- Rt. 1994 s. 1002
- Rt. 1994 s. 1487
- Rt. 1995 s. 1809
- Rt. 1996 s. 346
- Rt. 2000 s. 931
- Rt. 2000 s. 1792
- Rt. 2004 s. 293
- Rt. 2004 s. 1170
- Rt. 2005 s. 227
- Rt. 2007 s. 602
- Rt. 2008 s. 329
- Rt. 2008 s. 1058
- Rt. 2010 s. 430
- Rt. 2013 s. 983
- Rt. 2014 s. 1074

- RG 1998 s. 1540
- RG 2003 s. 86
- RG 2005 s. 702

Underrettspraksis:

- LG-2008-102575
- LH-2014-14728
- LB-2014-15385

Uttalelser

- Lovavdelingens tolkningsuttalelse av 2. Desember 2005 om vurdering av aksjelovens bestemmelser om oppløsning og granskning, JDLOV-2005-7743

Internett

- Magnus Matningsdal, *Norsk lovkommentar til straffeloven*, www.rechtsdata.no
- Marit Wenda Kjørsvik, *Norsk lovkommentar til foretaksregisterloven*, www.rechtsdata.no
- Tore Bråthen, *Norsk lovkommentar til aksjeloven*, www.rechtsdata.no
- https://jusleksikon.no/wiki/Rettslig_handleevne, sist redigert 11.12.2011
- Tore Bråthen, "Ekstraordinær granskning i aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper", 6/1998, MAGMA, *Econas tidsskrift for økonomi og ledelse*.
<https://www.magma.no/ekstraordinaer-granskning-i-aksjeselskaper-og-allmennaksjeselskaper>